Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 91 — ՇԱԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ 1884 (Ն. Տ.) 3 ՄԱՅԻՍ — 8 ՌԵՃԵՊ 1301

ՊԱՅՄԱՆՔ
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ. երկու անգամի համար 2 ղուրուշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կ'ըլլայ ։
Օրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել
«Առ խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»
ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ. Ղալաթիա, Իզմիրլի—օղլու խան, թ. 19, իսկ գաւառներէն հետեւեալ հասցէիւ
درعلیه‌ده غلطه‌ده ازمیرلی اوغلی خاننده ۱۹ نمروده
{ اردولك } غزته‌سی اداره‌سنه
40 ՓԱՐԱ

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլիս	Տարեկան	ղուրուշ	200
»	Վեցամսեայ	»	100
»	Երեքամսեայ	»	50
»	Ամսական	»	20
»	Շաբաթական	»	4
Գաւառներ	Տարեկան	»	240
»	Վեցամսեայ	»	120
»	Երեքամսեայ	»	60
Օտար երկիրներ	Տարեկան	ֆրանք	56
»	Վեցամսեայ	»	28

Դուրս ղրկուած լրագրաց ծախքը խմբագրութեան վրայ է ։
40 ՓԱՐԱ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՇԱԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տարեմին որ այսօր կը վերջանայ, դժբախտաբար յոյժ կարեւոր եղաւ մեր Ազգին համար ։ Կաթողիկոսական խնդիրը վեր ի վայր շրջեցաւ, և վերջին վայրկենին ծանրագոյն արգելքներ ելան Էջմիածնի նոր Հայրապետին ընտրութեան մէջ մեր մասնակցութեան դէմ ։ Կաթողիկոսական Յանձնաժողովը, պատասխանատուութիւնն իւր վրայ առնլով, ի բաց թողուց յԷջմիածին պատուիրակ ղրկելու որոշումն ։ Այս տողերու գրուած պահուն, խնդիրը կը գտնուէր Ազգային Ժողովոյ առջեւ, որ, տարօրինա՛կ հակապատկեր, մինչ իւր 1883–84 տարւոյ նստաշրջանն ամենամեծ մասամբ Կաթողիկոսական խնդրոյ և ընտրական եղանակի քննութեան նուիրած էր, իւր երէկի փակման նստին մէջ պարտաւորուած էր լսել Յանձնաժողովոյ բերնէն թէ նոյն նստաշրջանի բոլոր խորհրդակցութիւնք և որոշմունք ի դերեւ ելած էին Բեդերսպուրկէն եկած բառի մը վրայ ։ Այս պարզ մտածում ո՛րչափ ցաւալի տպաւորութիւն թողած պէտք է լինի Տեարց Երեսփոխանաց վրայ, որք տարեկան նստաշրջանի մը ծանր աշխատանաց վերջ տալու եկած ժամանակ, նոյն աշխատանաց մեծագոյն մասամբ ապարդիւն մնալն և հաստատելու տխուր հարկին ներքեւ կը գտնուէին ։ Տարւոյս մէջ տուգանեցան Պ. Օնուի պաշտօնին սրուած մեկնութիւնք ։ Այս-ևս ամենէն աւելի մանրամասնօրէն ծանոյց Պ. Օնուի վերջին բանակցութիւնը Կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ հետ. բայց ո՛չ մէկ պաշտօնական մարմնոյ կողմէ տրուած ծանօթութիւն այնչափ որոշապէս չպարզեց ռուս կառավարութեան հայեացքներն ու դիտումներն, որչափ այն կարեւոր խօսակցութիւն զոր լրագրոյս գլխաւոր խմբագիրն ունեցաւ երէկ Պ. Օնուի հետ, խօսակցութիւն զոր երէկ իսկ փութացինք հաղորդել մեր ընթերցողաց ։ Արդէն որոշուած եզրակացութեան մը յանգելու համար Պ. Օնուի յիշած իրողութիւններէն շատեր անընդունելի են անշուշտ. բայց ինչ որ մեզ համար փոքր ի շատէ կարեւորութիւն ունի, ո՛չ թէ Պ. Օնուի փաստերն են, այլ իւր կառավարութեան դիտաւորութիւններն, ընտրական եղանակի և Պալոժենիոյ նկատմամբ ։ Իւր այն յայտարարութիւն թէ Պալոժենիան անփոփոխելի չէ. թէ հնարաւոր Կաթողիկոս մը կարող է փոփոխել զայն. թէ Պալոժենիան «հայկական օրէնք»մ'է, այսինքն՝ այն պիտի օրէնք մը պէտք է լինի յորմէ նախ քան զամենայն Հայք գոհ լինին. թէ Պալոժենիոյ մէջ ցոյց տրուածէն լաւագոյն ընտրական եղանակ մը կրնայ որոշուիլ նորընտիր Կաթողիկոսին միջոցաւ, և թէ ռուս կառավարութիւնն ընդդիմութիւն չը պիտի ընէ եթէ Թուրքիոյ Հայք Ռուսիոյ Հայոց հետ համաձայնին ընտրական եղանակի մասին, — ասոնք այնպիսի յայտարարութիւններ են, զորս Այս-ևս հոգ տարած է խնամով արձանագրել ։ Մեք հարկաւ Պ. Օնուի պէս չենք խորհիր այն պատմական խնդրոյ մասին թէ Պալոժենիան Հայերու ձեռքով չինուէր է, Հայոց յայտնած փափաքմանց համեմատ, և 1836 ին կամ այնուհետեւ ընդունուեր է Հայոց կողմէ ։ Մեք հարկաւ Պ. Խորհրդականէն տարբեր կը խորհինք Էջմիածնի վրայ պարսիկ տիրապետութեան հետեւանաց մասին, և կը կարծենք թէ, եթէ այսօր Էջմիածին պարսիկ իշխանութեան ներքեւ լինէր տակաւին ժամանակիս ոգին թոյլ չէր տար որ Պ. Օնուի նկարագրած անարգական ընթացքը բռնուէր միշտ Էջմիածնի նկատմամբ, և թէ, ընդհակառակն, պարսիկ կառավարութիւնն, ինչպէս այժմ Սպահանի և Դաւրէժի Հայերը կատարելապէս ազատ թողած է իրենց ազգային, եկեղեցական և կրթական գործոց մէջ, նոյնչափ ազատութիւն պիտի տար Էջմիածնի ։ Այսպէս, մեք կը տարբերինք Պ. Օնուէ՝ Էջմիածնի մէջ փոքր ի շատէ տիրող կարգն ու կանոնը վերագրելով ո՛չ թէ անպատճառ ռուս կառավարութեան բարեսէր դիտմանց, այլ նոյն իսկ ժամանակիս քաղաքակրթութեան ։ Մեք հարկաւ չենք կարծեր թէ Ռուսիոյ Հայք ուզած լինին Կաթողիկոսական խնդրոյ առթիւ հարուած մը տալ մեր Սահմանադրութեան, և գէթ այս անգամ ղրկել զմեզ մեր մասնակցութեան իրաւունքէն ։ Մեք հարկաւ իբրեւ Ռուսիոյ Հայոց կարծիք չենք կրնար ընդունիլ քանի մը պաշտօնական Հայերու կարծիքն, որք իրենց ծառայած կառավարութեան կարծիքէն տարբեր կարծիք ոչ ունին կարող են ունենալ. և ընդհակառակն, առաւել իրաւամբ կրնանք Ռուսիոյ Հայոց կարծեաց թարգման նկատել Տփղիսի լրագրաց լեզուն, առ Ս. Պատրիարքն և առ Ազգ. Ժողովն ուղղեալ հեռագրերն, և նոյն իսկ Ս. Սինոդին և Միաբանութեան մեծամասնութեան կարծիքն, որք կը ճանչեն մեր Ազգային Ժողովոյ իրաւունքը ։ Մեք հարկաւ չենք կրնար ընդունիլ Պ. Օնուի կարծիքը մեր Վիճակաց թուոյն վրայ, զոր ինք անպատճառ 45 կը համարի, փոխանակ 63 ի, կամ Թուրքիոյ Հայոց բազմամարդութեան վրայ, զոր ինք կերպիւ իւիք հաւասար կը նկատէ Ռուսիոյ Հայոց բազմամարդութեան, կամ մեր Սահմանադրութեան վրայ, զոր ինք անգոյ կ'ուզէ նկատել բոլոր այս գործոց մէջ, և վերջապէս մեք չենք կարծեր թէ պատրիարքական իշխանութիւնն անվթար պահուած կը լինի՝ Էջմիածնէն Թուրքիոյ Վիճակներուն ուղղեալ նամակներն իրենց հասցէին ղրկելու պաշտօնն և եթ վերապահելով Ն. Սրբազնութեան ։ Այս և ուրիշ կէտերու վրայ Պ. Օնուի հետ մեր կարծեաց խորին տարբերութիւնք ծանօթ են մեր ընթերցողաց, և այդ տարբերութիւնք կան ու կը կենան. բայց արդեւք մի չէ որ մեք փոքր ի շատէ կարեւորութիւն չընծայենք Պ. Խորհրդականին քանի մը մասնաւոր յայտարարութեանց զորս վերեւ յիշեցինք, և որք Կաթողիկոսական խնդրոյն եթէ ոչ ներկայն դէթ ապագայն չեն ցուցըներ այնչափ յուսահատական որչափ կրնար կարծուիլ առաջին տեսութեամբ ։

* * *

Իսկ թէ այս անգամ Կաթողիկոսի ընտրութիւնն ինչ կերպով պիտի կատարի, այս մասին դէպքերու ընթացքն որոշում մը տուած է, որ սա է թէ, Թուրքիոյ Հայք իրենց իրաւանց պաշտպանութիւնն յանձնած են Կաթողիկոսական Տեղապահ Ամեն. Մակար Արքեպիսկոպոսին, թէեւ Պ. Օնուի խօսքերէն ալ կ'երեւի որ եթէ ժամանակին պատուիրակներ ղրկած լինէինք, տասուել պիտի օգտէինք, քան որում ուղղակի պիտի կարենայինք մեր դատը պաշտպանել Էջմիածնի Ընտրողական Ժողովոյն մէջ, որոյ «հնարագիտութիւնէն» կ'ակնկալուի խնդրոյն վերջնական ելքը ։ Մեք եւս նոյն ակնկալութիւնը կը տածենք, Էջմիածնի Ս. Սինոդին և Միաբանութեան ողջմտութենէն, ազգասիրութենէն և եկեղեցասիրութենէն յուսալով թէ քաղաքական այդ վիճակին ի հաշիւ պիտի առնուն Թուրքիոյ Հայոց իրաւունքներն, և անոնց կողմէ Ազգային Ժողովոյ ազդուած քուէները պիտի մտցնեն քուէատուփին մէջ, որով ապագայ ծանր դժուարութեանց առաջքն առած պիտի լինին ։ Մեք ևս կը վստահինք Ս. Սինոդին «հնարագիտութեան», և կը սիրենք յուսալ թէ այդ հնարագիտութիւն ի գործ պիտի դրուի ազատ ամեն օտար ներշնչումէ կամ ճնշումէ ։ Տեսնենք, թէ այն պերճագոյն ճգնաժամի մէջ, մայիս 7 ի վերջնական ընտրութեան պահուն, Ս. Սինոդ, Միաբանութիւնն և Ռուսիոյ Հայոց պատուիրակները մինչեւ ո՛ր աստիճան Ազգին ընդհանրութեան բաղձանաց համաձայն ընթացք պիտի բռնեն ։

* * *

Օրուան քաղաքական մեծ խնդիրն է Եգիպտական Դեսպանախորհուրդը ։ Պիտի գումարի՞ թէ ոչ. Եգիպտոսի լոկ ելմտակա՞ն խնդիրը պիտի զբաղի, թէ քաղաքական խնդրոյն ալ պիտի զբաղի ։ Անգլիա կը փափաքի որ Դեսպանախորհուրդը քննէ միայն Եգիպտոսի Ընդհանուր պարտուց յարդարման Օրէնքին փոփոխումն, այնպէս որ Խտիւին կառավարութիւնը կարող լինի 8 միլիոն անգլ. ոսկւոյ մի նոր փոխառութիւն կնքել ։ Այս մասին, Լորտ Կրանվիլ հրաւիրագրեր ղրկած է մեծ տէրութեանց ։ Այս-ևս այս նկատմամբ չարթուս ամբողջ երկու լուրեր տուած էր, որք հաստատուեցան հինգշաբթի օրն և երէկ եկած եւրոպական լրագրոց պարունակութեամբ ։ Մին սա էր թէ, Ֆրանսա չընդունիր Դեսպանախորհրդոյ առաջարկն, եթէ Եգիպտոսի քաղաքական կացութիւնն եւս խնդրոյ նիւթ չլինի ։ Միւսն ալ սա էր թէ Դեսպանախորհրդին մասնակցելու հրաւէր չէ եղած Բ. Դրան, որ չէր մասնակցած Եգիպտոսի ընդհանուր պարտուց օրէնքին հաստատման, զոր կ'ուզուի փոփոխել ։ Այս երկու դժուարութիւնք դեռ կան ու կը կենան, և բանակցութեանց նիւթ կը մատակարարեն ։ Բնական է որ Ֆրանսա ուզէ այս առթիւ վրէժ մը լուծել Անգլիայէն, որ այնքան դիւրաւ անտես բրած էր Ֆրանսայի շահերն յԵգիպտոս ։ Ֆրանսա կը պահանջէ որ Եգիպտոսի մէջ անգլ. աշխարհակալութիւնը դիւրացնելու համար դրամ գտնելու միայն չհրաւիրուի, այլ երբ Եգիպտոսի ելմտական դրութիւնը փոփոխել կ'առաջարկուի, գիտնայ թէ այս փոփոխում ինչպիսի աշխարհակալութեան մը ի նպաստ պիտի գործածուի, փոխառութիւնն ընդէ՞ր հարկաւոր եղած է, ի՞նչ նպատակի պիտի յատկանայ և ի՞նչպէս պիտի երաշխաւորի ։ Այս հարցմանց անկարելի է պատասխանել առանց Եգիպտոսի քաղաքական վիճակն եւս քննելու, որ է Բարիզի կառավարութեան ու լրագրութեան պահանջումը ։ Ցարենք նաեւ թէ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը նորէն կարի գէշ դրուեցալ է ընդդէմ Մեծին Բրիտանիոյ, որ եգիպտական աշխարհակալութիւնն Եւրոպիոյ ո՛չ մի կողմն համակրանք կամ հիացում յառաջ կը բերէ այս պահուս ։

Հետեւապէս, մինչեւ որ Անգլիա չհամաձայնի Ֆրանսայի և Բ. Դրան հետ, Դեսպանախորհրդոյ գումարումը տարակուսելի է ։ Կայսերական կառավարութիւնն այս օրերս ուշի ուշով կը քննէ զայս նոր երեւոյթ եգիպտական խնդրոյ, բայց որոշում մը չէ յանգած դեռ ։ Բ. Դուռն եւս քան երբեւիցէ կը փափաքի որ Եգիպտոսի խնդրոյն քաղաքական կողմն ալ քննուի՝ իւր գերիշխանական իրաւանց ճանաչման հիման վրայ ։ Ֆրանսական դիւանագիտութիւնն այժմ մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ՝ Անգլիոյ եգիպտական աշխարհակալութեան հակառակ տէրութեանց հետ համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար ։ Պ. Կլատստոն և Լորտ Կրանվիլ իրենց եգիպտական աշխարհակալութիւնն Եւրոպիոյ հաւանութեան ներկայելէ չեն խորշիր անձնապէս, բայց Անգլիացւոց մեծամասնութեան համար այս բան ստորնութիւն մը կը թուի, և կ'ուզուի որ Մեծն Բրիտանիա առանց անկախ ընթացքի մը հետեւի Եգիպտոսի մասին ։ Դեսպանախորհրդոյ առաջարկն այսպէս յոյժ կարեւոր միջադէպ մ'եղաւ, քան որում նորէն երեւան հանեց մի կողմէ Անգլիոյ և միւս կողմէ Ֆրանսայի և ուրիշ մեծ տէրութեանց հակառակ պահանջումներն Եգիպտոսի մասին ։ Եւ թէպէտ այս նկատմամբ ոչինչ որոշուած է տակաւին, և Դեսպանախորհրդոյ գումարումն իսկ, ինչպէս կը ծանուցանէինք չարթուս ամբողջ, տարակուսելի է դեռ, բայց սա յայտնի է թէ յառաջիկայ շաբաթներու մէջ այս խնդիր մեծագոյն կարեւորութիւն պիտի ստանայ ։

* * *

Ժամանակ է արդարեւ որ Եւրոպա հարցանէ Անգլիոյ թէ ի՛նչ կ'ընէ Եգիպտոսի մէջ ։ Իրաց վիճակը քանի կ'երթայ կը ծանրանայ, և այս չարայժ թէ՛ Սուտանէն և թէ՛ Եգիպտոսէն եկած լուրեր առաւել անմխիթար էին ։ Ցետ երկար խորհրդակցութեան, Լոնտոնի կառավարութիւնը, Նուպար փաշայի Նախարարութեան պահանջումը մերժելով, չուզեց զօրք ղրկել ի Սուտան, պաշարեալ Եգիպտացւոց կամ Կորտոն զօրավարի ազատման համար ։ Հետեւապէս, Նեղոս գետի վրայ Պերպեր քաղաքն ալ Մէհտիի տեղեկալին ձեռքն ինկաւ ։ Պերպեր յոյժ կարեւոր դիրք մ'է, քան որում Սուտանէն եկող մը առջեւ կը բանայ թէ՛ Կարմիր Ծովու և թէ՛ Ստորին Եգիպտոսի ճամբան ։ Պերպեր այնու ևս կարեւոր է որ զԽարթում բոլորովին կ'անջատէ Ստորին Եգիպտոսէն ։ Այս պարագայից մէջ, Խարդումի անկումն ալ ժամանակի խնդիր մ'է ։ Որչափ ալ տարօրինակ մարդ մը լինի Կորտոն զօրավարը, չի կրնար հետզհետէ սպառող ռազմամթերաց և պաշարոց տեղը լնուլ քանի որ ամեն կողմէ պաշարեալ է ։ Այսպէս, Սուտ Մարգարէն առատ ասպարէզ կը գտնէ, Սուտանի բոլոր կարեւոր դիրքերը գրաւելէ յետոյ, դէպ յԵգիպտոս արշաւելու, մինչդեռ յաջորդաբար իւր ձեռք կ'իյնան այն խեղճ եգիպտացի պահապան զօրքեր, զորս ազատելով յԵգիպտոս վերադարձունել անգլ. կառավարութեան Սուտանեան աշխարհակալութեան մէկ գլխաւոր մասը կը կազմէր ։

Բուն Եգիպտոսի մէջ ալ փարչալին կազմալուծեալ և անկերպարան վիճակին յաւէտոյն տեսարան մը կը ներկայէ այս պահուս ։ Նուպար փաշա և ընկերք, իրենց բարենորոգիչ առաջադրութեանց հակառակ, բան մը կարող չեն ընել, որովհետեւ Անգլիացիք ազատ չեն թողուր զանոնք ։ Անգլիացիներն իրենք ևս լաւ բան մը չեն ըներ, առարկելով թէ Եգիպտացիք արգելք են ամեն արմատական բարենորոգման, և թէ յայնժամ և եթ Անգլիա կարող է օգտակար լինել Եգիպտոսի, երբ իւր հովանաւորութիւնն հրատարակէ Փարաւոններու երկրին վրայ ։ Իրողութիւն մ'է թէ, Եգիպտոսի անգլիական երկարժամանակեայ գրաւման հակառակ, ոչ մի կարեւոր բարենորոգում չէ մտած Եգիպտոսի կառավարութեան ո՛չ մի ճիւղին մէջ ։ Անգլիացիներն իրենք են որ զայս կը խոստովանին, թէպէտ այնպիսի եզրակացութեան մը յանգելու համար, որ չենք կարծեր ամենեւին թէ Եւրոպական տէրութեանց հաւանութեան արժանանայ ։

* * *

Տարւոյս մէջ, արտաքին կարեւորագոյն լուրն էր՝ Սպանիոյ մէջ տեսնուած ապստամբական նոր շարժման մը խեղդուելուն լուրը ։ Տիրող կարգաց և դրութեանց դէմ դասադրութիւնք և ապստամբութիւնք միանոյն մէկ երեւոյթը կը կազմեն Սպանիոյ հանրային կենաց ։ Ագոնք անպակաս եղած են անցելոյն մէջ, և անպակաս պիտի լինին ապագային մէջ ևս, քանի որ անոնց պատճառները կան ու կը կենան ։ Արդարեւ, խորհրդարանական դրութիւն մը կայ Սպանիոյ մէջ, բայց ո՛րչափ դիւրին է խաղալ խորհրդարանական դրութեանց հետ ։ Մի՞թէ Սպանիո՞յ մէջ է միայն որ Սահմանադրութիւնն Ազգին այս կամ այն դասուն համար խաղալիկ կամ խաղալիկ մը կրնայ լինել յառաջ վարելու համար իւր մասնաւոր դիտումներ, որք Ազգին կամքը չեն ներկայացներ ամենեւին ։ Բայց ո՛չ ուրեք սահմանադրական հաստատութեանց այս կատակերգութիւնն այնչափ ընդարձակ բեմի մը վրայ ի հանդէս կը բերուի, որչափ հաւատաքննութեան դասական երկրին մէջ ։ Մատրիտի կառավարութեան պաշտօնական հեռագիրն որ մեզ կը ծանուցանէր վերջին դաւադրութեան խեղդուիլը, կ'աւետէր նաեւ թէ նախարարութիւնն ստուար մեծամասնութիւն շահած էր ընդհանուր ընտրութեանց մէջ ։ Արդեօք Սպանիոյ քաղաքական գործոց տեղեակ մարդ մը կա՞յ որ չծիծաղի այսպիսի ծանուցման մը վրայ ։ Ամեն նախարարութիւն որ գործոց գլուխը կ'անցնի Մատրիտի մէջ, ընդհանուր ընտրութիւններ կատարել կուտայ, յորս միշտ մեծամասնութիւն կը վաստկի ։ Ընտրութիւնք ազատ չեն. կառավարիչք և ոստիկանք յայտնապէս ճնշում կը բանեցնեն ընտրողաց վրայ, և արդիւնքը բնականապէս նպաստաւոր կը լինի օրուան նախարարութեան ։ Սպանիա ի՞նչ կրնայ սպասել այսպէս կազմուած Խորհրդարաններէ ։ Դժգոհութիւնք բնականաբար կը տիրէ երկրին մէջ, և այս ընթացքով, օր մը ծանրագոյն պայթմամբ մը կրնայ արտայայտուիլ ։ Արդի Նախարարութիւնք բարենորոգմանց հակառակող պահպանողական նախարարութիւն մ'է ։ Բայց ընդհանուր ընտրութեանց մէջ շահած մեծամասնութիւնն ամենեւին ապահովութիւն մը չէ թէ երկարատեւ պիտի լինի իւր իշխանութիւն ։ Սպանիական նախարարութիւնք սովորաբար նոյնչափ անհաստատ և անկայուն են, որչափ ապօրէն են այն միջոցներ որովք իշխանութեան վրայ կը մնան, չարաչար խեղաթիւրելով սահմանադրական կարգերն ու կանոնները ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ՆԻՍՏ ԻԶ.
20 Ապրիլ 1884

Ազգային ժողովոյ փակման նիստը տեղի ունեցաւ երէկ, ի Ղալաթիա, նախագահութեամբ Տ. Մատթէոս Սրբազանի Իզմիրլեան և ի ներկայութեան 45 երեսփոխանաց ։ Ատենապետ Քրիստոստուր էֆէնտի Ղազարոսեան ժամը 6 ½ ին ատեանը բացաւ հետեւեալ յայտարարութեամբ ։

Տեարք Երեսփոխանք.

Պատկառելի ժողովդ Մայր Դիւանն ըստ օրինի Ս. Զատկի շնորհաւորութեան առթիւ երբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր գնաց ի Խասգիւղ, վերջին նստի կաթողիկոսական քուէարկութեան արդիւնքն եւս փութաց հաղորդել Նորին Բարձր Սրբազնութեան հետեւեալ ուղերձաձեւ տեղեկագրովն (պատճէնն արդէն հրատարակած եմք) ։

Ս. Պատրիարք Հայրն փութաց սոյն տեղեկագիրն անմիջապէս հաղորդել առ Ամեն. Տեղակալն Մայր Աթոռոյ, և միանգամայն վերջի նստին մէջ ժողովդ անձնուէր աշխատութեանց, և Ազգին ու Եկեղեցւոյ շահուց սպասաւորութեան մասին ցոյց տուած համախոհութիւնն շնորհակալութեամբ յիշատակեց, ցաւ յայտնելով որ ինքը չէ կրցած նոյն նստին նախագահել ։

Ս. Պատրիարք Հայրն, ի մէջ այլոց յայտարարեց նաեւ թէ «Եթէ Ազգային ժողովն սխալ մը գործած է, այն եւս իւր անունն ընտրելոյ ցուցակին մէջ անցընելն է եղած» և յանձնարարեց Դիւանին՝ իւր սոյն յայտարարութիւնն հաղորդել Պատ. Ժողովդ ։ Դիւանս աւելորդ չհամարիր ըսել թէ ինքն յանուն Ժողովդ փութաց մերժել Ս. Պատրիարք Հօր սոյն յայտարարութիւնն ։

Այս առթիւ յայտնեցինք նաեւ Ս. Պատրիարք Հօր թէ Երեսփոխանական ժողովոյ համար Կաթողիկոսական խնդիրն այլ եւս վերջացած կը համարուի, և թէ եթէ երբէք Կաթողիկոսական Յանձնաժողովն սոյն ծանուցեալ խնդրոյն համար Ազգային ժողովոյ վերստին գումարման պէտք կը տեսնէ, հաճի մեզ իմացունել, և առ այս՝ Ս. Պատրիարք Հայրն գրաւոր յայտարարած էր Դիւանիս Ատենապետին տեսակցել Կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ Ատենապետ Վ. Սեւ. Սերվիչէն էֆէնտիի հետ, որ յայտնեց թէ ինքն կաթողիկոսական խնդրոյ մասին ժողովոյ գումարման պէտքը կարեւոր չնկատեր, և ահա այս պատճառաւ Դիւանս իւր այսօրուան օրակարգին մէջ չուզեց անցնել կաթողիկոսական խնդիրն ։

Զայս ըսելով անցաւ ատենական գործողութեանց.

Ատենական գործողութիւնք

1. Կարապետ էֆ. Արսլանեան Եօզղատի գաւառէն երեսփոխան ընտրուած և պաշտօնական գրերն հաղորդուած էին Դիւանին, բայց Ժողովն օրինական մէկ քանի թերութիւններ նշմարելով Գաւ. Ժողովոյ տեղեկագրոյն մէջ, վարչութեան վերադարձուց զայն կատարելագործելու համար ։

2. Ամասիոյ վիճակէն 15 քահանայք՝ իրենց Առաջնորդ Խօրասանեան Տ. Պօղոս վարդապետի նկատմամբ բողոքագիր մ'ուղղած էին Դիւանին, ինչպէս նաեւ այս վերջինն իւր անձին արդարացուցման գիր մը ։ Ժողովը նկատելով թէ Ազգային ժողովոյ վերաբերեալ խնդիր մը չէ, հարկ չդատեց այդ գրոյ ընթերցումն և խնդիրն յղեց վարչութեան ։

3. Ի պատասխանի Մ. Ճանըմեան էֆ.ի ին այն առաջարկին՝ որով կը պահանջէր ազգային տուրք վճարելու կարող ազգային պաշտօնատարներն պարտաւորել մինչ 3 ամիս իրենց հին պարտքը վճարել, և կրկին ազդարարութենէ մը յետոյ չվճարողներն հրաժարեցնել, Նախաձեռնութեան դիւանը բերած էր իւր տեղեկագիրն որով կ'եզրակացնէր մերժել սոյն առաջարկը ։ Հակիրճ վիճաբանութենէ մը յետոյ, Նախավճիռ առաջարկելով, ժողովը մեծամասնութեամբ ընդունեց Նախաձեռնութեան դիւանի եզրակացութիւնը, որով մերժուեցաւ Ճանըմեան էֆ.ի ին առաջարկը ։

4. Ատենապետ էֆ. ժողովին հաղորդեց Քաղ. Ժողովոյ և Պատր. փոխանորդ Հօր հետեւեալ երկու պաշտօնագրերն, ի պատասխանի Ս. Փափազեան էֆէնտիի մէկ հարցման ։

Մեծ. Ատենապետ էֆ. Ազգ. Երեսփ. Ժողովոյ.

Ազգային Քաղաքական ժողովն ըստ յայտարարութեան պատկառելի Ժողովդ

նկատողութեան առաւ Երեսփոխան Ս. Փափազեան էֆէնտիի կողմէ 1884 Մարտ 2 Թուականաւ տեղի ունեցած մէկ հարցումն, որ կը վերաբերէր Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցի մէջ վախճանեալ Մաքրուհի Նիզամեան անուն կնոջ խնդրոյն, և փութաց յանձնարարել Գեր. Պատրիարքական Փոխանորդ Հօր, որպէսզի հարցման նիւթ եղող խնդրոյն վրայ կարեւոր տեղեկութիւններն քաղէ և հաղորդէ առ Քաղաքական ժողովն: Այս անգամ Գեր. Պատրիարքական Փոխանորդն իւր տեղեկագիրը մատուցած լինելով՝ Քաղ. Ժողովը հարկ կը դատէ նոյնութեամբ մատուցանել զայն պատկառելի Ժողովոյդ: Իսկ Երեսփոխան Փափազեան էֆէնտիի նոյն խնդրոյն առթիւ բրած այն քանի մը հարցմանց թէ իրօք Պատրիարքարանն անձեռնհա՞ս նկատած է զինքն մեծատան մը հետ գլուխ ելնելու, թէ ինչպէս խնդրուած վճառման իլմ—խապեր տրուեր է, թէ Ազգային իշխանութիւնը պարտաւոր չէ՞ որբոց իրաւանց պաշտպան կանգնիլ, Քաղաքական ժողովը կը պատասխանէ.—

Ա.— Թէ Պատրիարքարանն ամէն Ազգային անհատ մեծատունէն սկսելով մինչեւ տնանկ աղքատն հաւասար աչօք կը նկատէ, և իւր ձեռնհասութեան վերաբերեալ խնդրոց մէջ խտիր չդներ իւրաքանչիւրին իրաւանց պաշտպանութեան մասին:

Բ.— Թէ Պատրիարքարանն չկրնար պահանջուած կալուածական առուծախ իլմ—խապեր մ'արգիլել, մինչեւ որ կառավարութեան կողմէ պաշտօնապէս արգելքի ([illegible]) ներքեւ չ'դրուի, և եթէ տարբեր կերպով շարժի, ոչ միայն իրեն դէմ վնասուց պահանջման խնդիրներ կրնան յարուցուիլ, այլ և կրնայ վնաս հասնիլ կալուածական առուծախի գործողութեան մէջ Պատրիարքարանի տրուած իրաւասութեան:

Գ.— Թէ Ազգ. իշխանութիւնը պարտաւոր կը նկատէ զինքն որբոց իրաւանց պաշտպան կանգնիլ իւր ձեռնհասութեան շրջանակին մէջ, բայց իւր ձեռնհասութենէն վեր եղող խնդրոց համար հարկ կըլլայ դիմել Տէրութեան ընդհանուր դատախազին և դատարանին:

Քաղաքական Ժողովն աներկմիտ է որ պատկառելի Ժողովդ չպիտի ուզէ բնաւ իւր վարչութեան վրայ ծանրաբեռնել այն կարգի խնդիրներ՝ որ անոր իրաւասութեան և ձեռնհասութեան սահմանէն դուրս լինին, և ժամանակի կորուստ պատճառեն:

Մնամք յարգանօք

Ի գլխոյ Ազգ. Վարչ. Քաղ. Ժող.

Ատենադպիր Ատենապետ

Գ. Պալեան Ս. Մոֆսէսեան

22 մարտ 1884

Վսեմափայլ Ատենապետ այէյ

Ազգային Քաղաքական Ժողովոյ

Պատկառելի Ժողովդ յանձնարարութեան համաձայն Փոխանորդարանս կը փութայ Նիզամեան հանգուցեալ Ստեփանի ժառանգորդաց կողմէ՝ Նորատունկեան Յակոբ էֆէնտիի դէմ յարուցուած կալուածական խնդրոյ մասին իւր ունեցած տեղեկութիւնները հաղորդել, քաղելով զանոնք սոյն խնդրոյ վերաբերմամբ փոխանորդարանիս և այլոց միջեւ եղած թղթակցութիւններէն:

Անցեալ 1881 Օգոստ. 30ին հանգուցեալ Նիզամեան Ստեփանի կինն, Մաքրուհի Խաչատուրեան, խնդրագիր մը մատուցանելով ի Պատրիարքարան, կը յայտնէր թէ Ղալաթիա Բէրչէմպէ—բազար գտնուած ածխոյ մթերանոցին կէսն որ իւր ամուսնոյն սեփհականութիւնն է, ի փոխարէն մի փոքր պարտուց, աւանդապար Նորատունկեան Յակոբ էֆէնտիի վրայ դարձուած է, սակայն իւր ամուսնոյն մահուանէ վերջ՝ Նորատունկեան էֆէնտի արգիլած է նոյն մթերանոցի վարձուց իրեն վճարումն և արտաքսած է զինքն մթերանոցի մէջ բնակած խցիկէն, ուստի կը խնդրէր թոյլատրել զինքն յիշեալ խցիկին մէջ պատսպարուելու:

Փոխանորդարանս յիշեալ տիկնոջ խնդրագրոյն վրայ, նոյն տարւոյ Սեպտ. 5 Թուակիր պաշտօնագրով ի բացատրութիւն կը հրաւիրէ Նորատունկեան Յակոբ էֆէնտի, որոյ ի պատասխան Յարութիւն էֆէնտի Նորատունկեան 29 Սեպտ. 81 Թուական գրութեամբ մը յայտնած է թէ, Նիզամեան Ստեփան բաւական գումար մը պարտական է իրենց, սակայն նորա կնոջ հետ ոև է առնչութիւն մը չունին, միայն թէ յիշեալ կինն իրենց սեփհականութիւնն եղած և վարձու տրուած շէնքի մը մէջ կը բնակի ապօրինի կերպիւ և վարձակալաց դժգոհութիւնն կը հրաւիրէ իւր վրայ, ուստի կ'առաջարկէ կարեւորութիւն չտալ յիշեալ կնոջ թախանձանաց և անհիմն բողոքանաց, յայտարարելով որ, եթէ խնդիր մ'ունի, կրնայ ձեռնհաս ատենին դիմել և դատուիլ:

Նորատունկեան Յարութիւն էֆէնտիի գրութեան իմաստն կը հաղորդուի խնդրարկու կնոջ և սոյն գործողութենէն վերջ Ղալաթիոյ Թաղական Խորհուրդն 82 Ապրիլ 1/13 Թուական գրութեամբ յայտնելով թէ յիշեալ այրի կինն խելագարած ըլլալով թշուառ վիճակի ենթարկուած է իւր երեք անչափահաս որբոց հետ, կը խնդրէ ի դարման իւր և ի պատսպարումն որբոց ազգային Հիւանդանոցն դնել,— Թաղական Խորհրդոյ սոյն խնդիրն կը գործադրուի և մի և նոյն օրն երկրորդ նամակ մը կը հասնի յիշեալ Թաղական Խորհրդոյ կողմէ ի Պատրիարքարան թէ՝ նոյն խելագար կնոջ կարասեաց և ընչից պահպանութեան և բնակավայրին իրեն պատկանած ըլլալու մասին, յիշեալ կնոջ և ազգականներէն Նորատունկեան Յակոբ էֆէնտիի միջեւ խնդիր ծագած ըլլալով վարժանն տնօրինելու համար անմիջական հրամանի կը կարօտի.— Փոխանորդարանս Ապրիլ 2 Թուակիր նամակաւ կը յանձնարարէ յիշեալ Թաղական Խորհրդոյ, իւր երկու անդամոց միջոցաւ, յիշեալ կնոջ գոյքն և կարասիներն ի գիր առնուլ և սնտուկն կնքելով գոյից ցուցակին պատճէնն ի Պատրիարքարան յղել:— Թաղական Խորհուրդն սորա ի պատասխանի Ապրիլ 7 Թուական նամակաւ կը յայտնէ թէ Պատրիարքարանի երկու բարապանաց, իւր անդամոց միոյն և Թաղեցի երկու պատուաւոր ազգայնոց ներկայութեամբ, կնոջ զանազան գրութիւնքն կալուածական և այլ թղթերն ի մի ծրարելէ յետոյ, կնքած և Ս. Եկեղեցւոյ գանձատունը փոխադրած է, ինչպէս և կարասիքն և այլ ամեն ինչ սնտուկին մէջ ամփոփելով դրած կնքած է, որոց ընդհանուր ցուցակի մի վաւերացեալ պատճէնն եւս ներփակեալ յղած էր ի պարտ ու պատշաճ տնօրինութիւն:

Նոյն Թաղական Խորհուրդն քանի մ'օր վերջ Ապրիլ 21 Թուական նամակաւ յայտնելով թէ Նիզամեան Մաքրուհի իւր երեք որբերով Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան որոշմամբ և ներքին Տնօրէնութեան մասնաւոր գրութեամբն Ղալաթիա վերադարձած և Թաղական Խորհրդոյ դիմած է, հրահանգ կը խնդրէր այս մասին տնօրէնութիւն մ'ընելու համար, որոյ վրայ Փոխանորդարանս Ապրիլ 23ին կը յանձնարարէ Թաղական Խորհրդոյ բանալ կնքուած սնտուկն և կարասիներն կնոջ յանձնել:

Նորատունկեան էֆէնտիի կողմէ ի վերջէ տեղի գտած գանգատանաց և բողոքանաց վրայ թէ, Մաքրուհի նոյն կալուածը այրելու սպառնալիք բրած է, Փոխանորդարանս պէտք եղածը կը յանձնարարէ Ղալաթիոյ Թաղական Խորհրդոյն և Մայիս 8ին պատասխան կ'առնու թէ կինն փոխանորդի մը միջոցաւ ազգային Պատրիարքարանի դատաստանաց դիմել որոշած է, իւր և Նորատունկեան էֆէնտիի միջեւ գտնուած կալուածական խնդրոյն համար, յաւելով թէ, Նորատունկեան էֆէնտի կը պնդէ եղեր թէ յիշեալ կնոջ բնակած շէնքը նորա ամուսնոյն կողմանէ ի կենդանութեան փոխարինութեամբ իրեն վաճառուած և ինքն այժմ տէր է նոյն շէնքին:

Թաղ. Խորհուրդը թէեւ իւր պատասխանագրին մէջ որոշակի չյայտներ յիշեալ կնոջ առողջական վիճակն և թէ վերստին Հիւանդանոց պիտի երթա՞յ թէ ոչ, սակայն Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան 84 մարտ 20 անաւթիւ գրութիւնը ցոյց կուտայ թէ յիշեալ կինը երկրորդ անգամ 1882 յունիս 30ին առանց գրութեան ընդունուած է, և ըստ տեղեկագրութեան Հիւանդանոցի բժշկապետին, յիշեալ կինն իբր խելագար խնամուած է և 1883 դեկտեմբեր 27ին [illegible] (իչ ազրըը) հիւանդութեամբ բանուելով 1884 յունուար 18ին իւր կենաց վերջ տուած է:

Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդոյ պատասխանագրէն վերջ Նորատունկեան էֆէնտի 1883 օգոստոս 21 Թուականաւ նամակ մը կ'ուղղէ փոխանորդարանիս և յայտնելով որ իւր սեփհականութիւնն եղած յիշեալ ածխավաճառի խանութն, սնտուկովք հանդերձ այլում վարձու տրուած է, կը խնդրէ անմիջապէս յիշեալ Մաքրուհիի գոյքերն ապահով տեղ մը փոխադրել և կամ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան յանձնել: Ասոր վրայ փոխանորդարանս կը գրէ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան հարկ եղածն կարգադրելու համար, յորմէ վերջ 83 սեպտ. 2/14 Թուականաւ նամակ մը կ'առնու Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդէն, յայտնող թէ՝ թէեւ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնն ուզած է նոյն կնոջ կարասիներն փոխադրել, սակայն յիշեալ Մաքրուհի ի խելամտութեան գտնուած և սեփ յայտարարած ըլլալով թէ նոյն բնակարանի հանգուցեալ ամուսնէն իրեն և որբոցն ժառանգեալ է, ըստ օրինական գրութեանց, որք Եկեղեցւոյ Գանձատունն գտնուին, կը խնդրէ յանուն յիշեալ կնոջ մի խնամակալ կարգել Ազգային Պատրիարքարանի, կամ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան և կամ Թաղ. Խորհրդոյ կողմէ և ապա ձեռնարկել խնդրոյն կարգադրութեան, որոյ ի պատասխանի, փոխանորդարանս սեպտ. 3 Թուական պաշտօնագրով, որոյ պատճէնն հաղորդուած է Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան, կը յայտնէ թէ Ազգային Հիւանդանոցի մէջ պատսպարեալ որբոց և այրեաց պաշտպանն ու խնամակալը Հիւանդանոցի Հոգաբարձութիւնն ըլլալով, փոխանորդութեան խնդիրն եւս յիշեալ Հոգաբարձութեան կը վերաբերի և պէտք է անոր հետ բանակցութեան մտնալ:

Մինչ մէկ կողմէ խնամակալութեան և փոխանորդութեան խնդրոյն վրայ բանակցութիւն կը լինի, միւս կողմէ Նորատունկեան էֆ. 83 սեպտ. 20 Թուական նամակաւ ցաւ կը յայտնէ յիշեալ կնոջ կարասեաց խնդիրն կարգադրուած եւ սնտուկն բացուած չըլլալուն համար և կը բողոքէ Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդոյ դէմ և կը խնդրէ ընդ փոյթ բարապան մը յըղելով Թաղ. Խորհրդոյ կնիքն քակել և Մաքրուհիի կարասիներն վերցնել:

Սոյն գրութեան իմաստն կը հաղորդուի Ղալաթիոյ Թաղ. Խորհրդոյ, որ անպատասխանի կը մնայ ցարդ:

Փոխանորդարանս հարկ համարելով նաեւ ծանօթութիւն ունենալ յիշեալ կալուածին ո՞ր Թուականին և ո՞րկից Նորատունկեան էֆ. ի վրայ դարձած ըլլալուն և Նորատունկեան էֆ. զայն այլում վաճառա՞ծ կամ ոչ. Անցագրատան պաշտօնէն տեղեկութիւն առաւ թէ, Ղալաթիա, Արապ Ճամի թաղը Գօրուք փողոց 3 և 5 թիւերով Տէկիրմէնի կէտուկին երեք չորրորդ բաժինը հանգուցեալ Մանուկեան Սարրաֆ Գասպար աղայի կողմէ Նըլիս տիկին Պողոսարեանի, և մէկ չորրորդը՝ քորը օրիորդ Տիրուհի Պողոսար Փափազեանի ստացուածքն ըլլալով, տիկին Նըլիս միայն երկու չորրորդ բաժինը 20,000 ղրշ. արժողութեամբ ծախած է Նորատունկեան Յակոբ էֆ. ի, սոյն ֆէրաղէ համար Անցագրատանն իլմ—խապեր տուեր է 1878 օգոստոս 16ին ըստ վկայութեան Թաղական խորհրդոյ Պէշիկթաշի:

Մէկ ու կէս տարի վերջը, այսինքն 1880 փետրուար 4ին վերոյիշեալ Նըլիս և քորը Տիրուհի ունեցած մէկ մէկ չորրորդ բաժիններն, այսինքն մնացեալ կէս բաժինն ալ 15,000 ղրշ. արժողութեամբ ծախած են դարձեալ Նորատունկեան Յակոբ էֆ. ի, սոյն ֆէրաղէ համար ալ Անցագրատանն իլմ—խապեր տուած է ըստ վկայութեան Թաղական խորհրդոյ Միջագիւղի:

Յակոբ էֆ. Նորատունկեան սոյն ամբողջ կէտէկը 45,000 ղրշ. ի այլում վաճառելու համար Անցագրատանն իլմ—խապեր տուած է 1883 դեկտեմբեր 21ին ըստ վկայութեան Թաղական խորհրդոյ Միջագիւղի:

Մնամ ազօթարար

(Ստոր.) Պատրիարք. Փոխանորդ

ԳԷՈՐԳ Ծ. Վ. ՌՈՒՍՃՈՒԳԼԵԱՆ

21 Մարտ 1884

Յ. Գ.— Աւելորդ չեմք համարիր յայտնել թէ, վերոյիշեալ Նիզամեան հանգուցեալ Մաքրուհի երեք որբեր թողած է, յորոց մին, Արաքսեայ, երկու տարեկան, Հիւանդանոցի մէջ մեռած է տարւոյս Յունուար 14ին, իսկ մնացեալ երկուքն՝ Համբարձում 15 տարեկան և Ոսկիկ 8 տարեկան, ցարդ Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ կը պատսպարուին:

(Ստոր.) Պատր. Փոխանորդ

ՌՈՒՍՃՈՒԳԼԵԱՆ

Սոյն պաշտօնագրոյ ընթերցումէն յետոյ, Ն. Թիւլպէնտճեան էֆ. առաջարկեց օրակարգն անցնել խնդիրը, քանի որ հարցման տէրը ներկայ չէր ինքն ալ իւր կարծիքն յայտնելու համար. իսկ Մ. Զօհրապեան էֆ. առաջարկեց անմիջապէս փակել այնպիսի խնդիր մը զոր վարչութիւնն ազգային ժողովոյ իրաւասութենէն դուրս կը նկատէր արդէն: Կ. Փանոսեան էֆ.— Որովհետեւ այս որբերը պաշտպան չունին և կ'ըսուի թէ զըրկանք եղած է անոնց, Ազգային Ժողովոյ պարտքն է պաշտպան կանգնիլ անոնց և խնդիրը քննել: Տ. [illegible] էֆ.— Նկատողութեան առնելիք կէտը սա է թէ այս խնդիրն ազգային ժողովոյ իրաւասութեան շրջանակին մէ՞ջ է. վարչութիւնը ո՛չ կըսէ, ուստի Փանոսեան էֆ. հակառակը պէտք է հաստատէ նախ, պահանջելու համար որ օրակարգն անցնի: Թող ապացուցուի թէ խնդիրը մեր սահմանին մէջ է և ես առաջին կը լինիմ վիճաբանութիւն և քննութիւն պահանջող. բայց այնպէս չէ: Փանոսեան էֆ. ինչպէս նաեւ ուրիշ ոև է երեսփոխան կարող են դուրսը միանալ, որբոց և այրեաց պաշտպան կանգնիլ, դատարանաց դիմել և անոնց իրաւունքը պաշտպանել, բայց մեր Ժողովն այս տեսակ խնդիրներով զբաղելու կոչուած չէ: Հետեւաբար կ'առաջարկեմ ընդունել վարչութեան եզրակացութիւնը, և խնդիրը փակել: [illegible] — Յանուն Քաղ. Ժողովոյ կը յայտարարեմ, ինչպէս արդէն կերեւի փոխանորդ Հօր տեղեկագրէն, թէ դրամական գործողութիւն տեղի ունեցած չէ ամենեւին Նորատունկեան Յակոբ էֆ. ի և Մաքրուհի տիկնոջ միջեւ. այդ կալուածն ուրիշէ մը կողմէ դարձած է Յակոբ էֆ. ի վրայ և այս խնդիրը բնաւ յարաբերութիւն չունի Ազգային Ժողովին հետ. Կ. Փանոսեան էֆ.— Քանի որ քննութեան կարօտ կէտեր կան, ես անպատճառ կը պահանջեմ որ խնդիրն օրակարգն անցնի և լուսաբանուինք: Քաղ. Ժողովոյ կարծիքն իբր պատգամ չենք կրնար ընդունիլ, հայր մայր մեռած են և որբեր մնացած են մէջտեղը, ուստի Ազգ. Ժողովոյ պարտքն է պաշտպան կանգնիլ անոնց և արդարութիւնք քննել:— (Տ. Վահան Վրդ. Տ. Մինասեան և Ն. Թիւլպէնտճեան էֆ. ձայնակցեցան Փանոսեան էֆ. ի) Կ. Սելվաճեան էֆ.— Ինծի համար ճիշդ առիթ է այսօր յայտարարել որ եթէ Ազգ. Ժողովը մինչեւ ցարդ մեծ գործեր չէ կրցած տեսնել, պատճառն այն է որ ասանկ երկրորդական, անձնական, և անկարեւոր խնդիրներով զբաղելու տխուր հարկին մէջ գտնուած է միշտ. այսօր որբերու խնդիր, վաղը ծերերու խնդիր, միւս օր չգիտեմ ի՛նչ կը ներկայանան, և այսպէս ազգին կենսական շահերն երեսի վրայ կը թողուին: Կ. Փանոսեան էֆ. (ընդմիջելով)—Այո՛, մենք կրօնական, բարոյական ազգ մ'ենք, աղքատները, զրկեալները պիտի պաշտպանենք: Ես գոհ չեմ Քաղ. Ժողովոյ պատասխանէն և քննութիւն կը պահանջեմ. դուք կը շեղիք խնդրէն: Կ. Սելվաճեան էֆ. Ընդհակառակը բուն խնդրոյն մէջ եմ. ես խղճի համոզմամբ կը խօսիմ, ինծի համար անձնականութիւն չկայ այս տեղ.: (Փանոսեան էֆ. անընդհատ կ'ընդմիջէր Ատենապետը և զանազան նստարաններէ Թերու դէմ ձայներ կը բարձրանային. Ատենապետ էֆ. ծանոյց թէ պիտի հարկադրի ի կարգ հրաւիրել զՓանոսեան էֆ.ն և ատեանը փակել, եթէ ընդմիջումները չդադարէին) Կ. Սելվաճեան էֆ.— Հոս ամեն երեսփոխան իւր կարծիքն համարձակ յայտնելու իրաւունք ունի. եթէ Փանոսեան էֆ. պատասխանել կուզէ, կրնայ խօսիլ իր կարգին, ինչպէս մենք բապասեցինք մեր կարգին: Այս խնդրոյն առթիւ իմ ըմբռնումս այս է թէ ազգային գործերը պէտք է քիչ մը աւելի բարձրէն նկատենք, նոյն իսկ այս Ժողովոյս արժանապատուութիւնը պահելու համար, և ոչ՝ թէ ժամավաճառ ըլլամք այս տեսակ գձուձ խնդիրներով... Կ. Փանոսեան էֆ.— Ոչ, գձուձ խնդիրներ չեն ասոնք, չեմ ընդունիր: Կ. Սելվաճեան էֆ.— Մենք ալ, Փանոսեան էֆէնտի, մեր անհատական և հանրային կենաց մէջ բաւական փորձեր տուած ենք կարծեմ թէ ձեզի չափ մարդասիրական զգացում ունինք: Ինծ համար ձեր և ձեր համախոհից բոլոր այդ աղմուկները և բողոքները ժողովրդականութիւն վաստկելու միջոցներ են և ո՛չ այլ ինչ: Կ. Փանոսեան էֆ.— Անանկ փառասիրութիւններ չունինք մենք...

(Այս վիճաբանութիւնք սաստկանալով, զանազան նստարաններէ ձայներ և աղմուկներ բարձրացան. շփոթութիւն տիրեց և ատենապետ էֆ ատեանը փակեց 10 վայրկեանի համար:— Դադարէն յետոյ, ատեանը վերստին բացուելով, դիւանն ամփոփեց յայտնուած կարծիքները, վիճաբանութիւնը փակեց և քուէի դրաւ խնդիրը:

Ժողովն ընդունելով Ս. Փափազեան էֆ. ին այն հարցման մասին Քաղաքական Ժողովոյ բերած պատասխանագիրն, գոհ մնաց և խնդիրը փակուեցաւ.

Կաթողիկոսական Խնդիր

Ատենապետ էֆ. կը պատրաստուէր այս օրակարգին անցնիլ, երբ Մ. Աղաբէկեան էֆ. խնդրեց որ Կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ ներկայ անդամք հաճին տեղեկութիւն հաղորդել վերջին գործողութեանց վրայ և պաշտօնական թղթերը կարդալ: Յ. Նուրեան էֆ.— Արդէն պաշտօն ունիմ յայտարարելու որ եթէ Ժողովդ փափագի, պատրաստ եմ տեղեկութիւն տալ: Կաթողիկոսական Յանձնաժողովոյ մէջ ամենակարեւոր խնդիրներ յուզուեցան և որոշումներ տրուեցան օրինաւորութիւնը կը պահանջէ որ ներկայ նստաշրջանը չփակուած, այդ մասին պաշտօնական տեղեկութիւնք տրուին Ժողովին: (Երեսփոխանք միաձայնաւ փափաք յայտնելով Յանձնաժողովոյ տեղեկութիւնները, լսել, Նուրեան էֆ. կարդաց 2 պաշտօնագրեր, Ս. Պատրիարք Հօր ստորագրութեամբ: Առաջինն որ ուղղեալ էր առ Ս. Սինոդն Էջմիածնայ, Համազումար և Ազգային Ժողովոյ մէջ Կաթողիկոսական ընտրելեաց ցանկի պատրաստութեան համար կատարուած գործողութիւններն և քուէարկութեանց արդիւնքը կը ծանուցանէր պաշտօնապէս. իսկ երկրորդն ուղղեալ էր առ Կաթողիկոսական Տեղակալ Տ. Մակար Սրբազան, խնդրելով որ Ամ. Հայոց Հայրապետութեան մասնակցելով իբր Տաճկահայոց պատուիրակ, յանձնէ անոնց քուէներն):— Այս երկու գրերը պիտի հրատարակենք յաջորդ թերթով:—

Մ. Աղաբէկեան էֆ.— Մակար Սրբազանի ուղղեալ նամակին մէջ ինչո՞ւ յայտնուած չէ թէ ինչ պատճառէ դրդեալ այսպէս կը շարժինք այս անգամ: Յ. Նուրեան էֆ.— Բացատրեմ: Ինչպէս տեսաք, Տեարք, կարդացուած գրութեանց առաջինը ճշգրիտ տեղեկութիւն էր Համազումար և Ազգային Ժողովոց քուէարկութեանց. իսկ երկրորդն ուղղեալ է առ Մակար Սրբազան. Աղաբեկեան էֆէնտիի հարցման պատասխանը պարզ է. եթէ վերջին համախմբուոր նստին մէջ քուէարկեալ բանաձեւը կարդացուի, պիտի տեսնուի թէ Ս. Պատրիարք Հօր յանձնուած է պատուիրակի ընտրութեան գործը, հետեւաբար Ս. Պատրիարքն իւր արտօնութեան սահմանին մէջ, պատուիրակ կարգեց զՄակար Սրբազան: Այս առթիւ պէտք է յայտարարել, և մեր խիղճը կը վկայէ, թէ Ս. Պատրիարքն խիստ խոհեմութեամբ վարուած է այս փափուկ պարագային մէջ, որուն համար գոհունակութենէ ուրիշ բան չունինք յայտնելիք:

(Այս բացատրութեանց և կարդացուած պաշտօնագրոց վրայ, որք իբր տեղեկութիւն հաղորդուած էին ժողովոյն, ոև է դիտողութիւն չլինելով, արձանագրուեցան պաշտօնապէս և Ատենապետ էֆէնտին անցաւ Օրակարգի առաջին խնդրոյն:

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Տեղեկագիր Համարակալութեան Դիւանի ի վերայ Ազգային Կեդր. Սնտուկի.

Կ. Սելվաճեան էֆէնտիի առաջարկութեամբ որ կրկնուեցաւ ի բազմաց, Ժողովն որոշեց յառաջիկայ բազման թողուլ այս կարեւոր խնդիրը, նկատելով որ պահանջուածին չափ ժամանակ չկայ խոհուն վիճաբանութեան մ'ենթարկելու զայն անմիջապէս:

Բ. [illegible].

Տ. Մատթէոս Եպիսկ. Իզմիրլեան (տեղեկաբեր) Կաթողիկոսական խնդրոյն արդի վիճակին մէջ այդպիսի ծրագրոյ մը անմիջական կարեւորութիւնը չտեսաւ ձեր Յանձնաժողովը, մանաւանդ մեր ծանր դրամանց պատճառաւ, որք ծանօթ են պատկառելի ատենիդ, ժամանակ չունեցանք Փափազեան էֆէնտիի ծրագիրը քննել և տեղեկագրել առ Ս Պատրիարքն: Այդ, սոյն ընդարձակ գիրը զոր Ժողովդ յետ լուրջ խորհրդածութեան և քննութեան, քուէարկեց, և որ հաղորդուեցաւ Էջմիածնայ Սինոդին և մէկ օրինակն ալ ռուսական դեսպանատան, իւր մէջ կը պարունակէ կազմակերպութեան եղանակն: Յանձնաժողովոյ կարծիքն այն է թէ այս ծրագիր պէտք է նկատողութեան առնուի Կաթողիկոսի ընտրութենէն յետոյ, զի այն ատեն որոշ վիճակ մը կ'ունենամք և Ազգային Ժողովը իւր խոհեմութեամբ կ'որոշէ թէ ինչ ընելու է: Ռ. Պէրպէրեան էֆ.— Այսօր կ'ըսուի թէ որոշ կացութիւն մը չունինք, մինչդեռ յառաջագոյն այնքան կարեւորութիւն կը տրուէր այդ յիշատակագրոյն որ մինչեւ իսկ կ'ըսուէր թէ ժամանակը կ'անցնի և պէտք է փութալ մատուցանել զայն ում որ անկ է: Կը զարմանամ որ այս երկու կարծիքներն միմեանց հակառակ ըլլալով հանդերձ, միեւնոյն աղբիւրէ կը բղխին: Տեղեկաբեր Սրբազանն ըսաւ թէ մեր քուէարկած ծրագիրն Յիշատակագրին տեղը կրնայ բռնել. սխալ է այս. առաջինը միմիայն Թուրքիոյ Հայոց վերաբերեալ կանոնագրութիւն մ'է, մինչդեռ վերջինն աւելի բարձր տեսակէտ մ'ունի և կը խօսի ամենայն Հայոց իրաւասութեան սահմանին վրայ: Ազգային Ժողովն որոշած է մատուցանել այդ Յիշատակագիրն, և ներելի չէ ոև է մասամբ յետաձգել զայն. Ներկայացուած առարկութիւնք խորհուրդներ և կընճիռներ են զորս չեմ ըմբռներ:

Տ. Մատթ. Եպիսկ. Իզմիրլեան — Ծրագիրը բոլորովին չենք թողած. եթէ մեր ատենագրութիւններն հրատարակուած լինէին, պիտի տեսնուէր թէ որոշուած է Կաթողիկոսի ընտրութեան սպասել այդ յիշատակագիրն յանձնելու համար: Յ. Նուրեան էֆ. Պէրպէրեան էֆէնտին այնպէս մը կը ներկայացնէ խնդիրը որ իբր թէ Յանձնաժողովը նախ ուրիշ կերպ ըմբռնած լինէր, և ետքէն ուրիշ կերպ. ասոնք բոլորովին սխալ ենթադրութիւններ են, պէտք է պարզ ըլլանք մեր խօսից և գործոց մէջ... Ռ. Պէրպէրեան էֆ.— Մենք պարզութիւն կը սիրենք. Յ. Նուրեան էֆ.— Բայց պարզութիւնը գործ չհասկնալ չնշանակեր. մտածեցէք միանգամ թէ որո՛ւ պիտի ներկայացուի այդ յիշատակագիրն և որո՛ւ միջոցաւ: Մինչ Կաթողիկոսին ընտրութենէն առաջ որդիք մի կ'ունենա՞յ անոր պատրաստութիւնք. Թիւր մեկնութիւններ պէտք չէ վերագրել ազգային աշխատաւորաց, բաւական է որչափ դժուարութեան առջեւ որ կը գտնուինք. տարերնիս լի է դառնութեամբ, նոր դառնութիւններ ալ մի աւելցնէք անտեղի քննադատութիւններով: Մ. Զէրազ էֆ.— Այդ յիշատակագրի մասին համազգական խորհրդակցութիւն մը կարեւոր է, ինչպէս բացատրեց Աղաբէգեան էֆէնտին նախորդ նստի մը մէջ. եթէ մենք առանձին յիշատակագիր տանք, կրնայ ըլլալ որ չի համաձայնին ռուսահայք. ուստի արդար է սպասել որպէս զի ամենայն Հայոց Հայրապետն ընտրուելով, ինքն ի գլուխ կանգնի այս աշխատութեան: Եթէ Փափազեան էֆ. այդքան կարեւորութիւն տուած է Կաթողիկոսական խնդրոյն, ես ցաւ կը յայտնեմ որ ինք Յանձնաժողովոյ անդամ ընտրուեցաւ, բայց մերժեց: Ատենապետ էֆ.— Բացակայ երեսփոխանի մը եաւեւ դիտողութիւն ընել ներելի չէ:

Մ. Աղաբէկեան էֆ.— Երբ կաթող. Յանձնաժողովոյ աշխատութիւնն այստեղ եկաւ, ամենայն ուշադրութեամբ մտիկ ըրինք, և մինակ ընտրական եղանակին վրայ վիճաբանել ուզելով, 63ի եղանակը քուէարկեցինք: Ես շատ աշխատեցայ որ Ժողովս ծրագրի ամբողջութեան հետամուտ լինի, բայց ձայնս լսելի չեղաւ և այսպէսով 6 ամիս անցաւ: Փափազեան էֆէնտին երբոր տեսաւ թէ «մեծ էշն ախոռը մնաց», յիշատակագիր մը ձգեց մէջտեղը: Բայց միթէ Ընդհ. Ժողովը կարո՞ղ է յիշատակագիր ներկայացնել: Այժմ մեզ ուրիշ ուրիշ բան չմնար ընել, բայց եթէ սպասել Կաթողիկոսի ընտրութեան:

(Զանազան նստարաններէ Երեսփոխանք խօսք կուզէին, և ոմանք ալ վիճաբանութեան փակումը կը պահանջէին: Ատենապետ էֆ. յիշեցնելով թէ տակաւին երկու խնդիրներ կան օրակարգին մէջ, քուէի դրաւ վիճաբանութեան փակումը որ ընդունուեցաւ):

Ապա քուէի դրաւ Տեղեկաբեր Իզմիրլեան Սրբազանի եզրակացութիւնն, թէ «Յիշատակագրի պատրաստութեան խնդիրը դադրած չէ, և կանոնական ծրագիրը պիտի մատուցուի Նորընտիր Հայրապետին. թէ Ազգ. Ժողովն կաթողիկոսի ընտրութենէն յետոյ պիտի զբաղի այս խնդրով»: Այս եզրակացութիւնն ընդունուեցաւ մեծամասնութեամբ:

Գ. Տեղեկագիր Վարչութեան Ս. Էջմիածնայ մէջ տեղի ունեցած անցից մասին (ի պատասխանի Ն. էֆէնտի Թիւլպէնտճեանի հարցման).

Ատենապետ էֆէնտի կը յիշատակէ Օրակարգին մէջ նշանակեալ այս խնդիրն ալ: Երեսփոխանաց ոմանք յետաձգել կ'առաջարկեն. Թիւլպէնտճեան էֆէնտի կը պահանջէ կարդալ Վարչութեան տեղեկագիրն, և այլք եւս զնոյն պահանջելով՝ Ատենադպիր էֆէնտի երկտող գրուած մ'է բսելով կը կարդայ տեղեկագիրն, յորմէ կ'իմացուի թէ Վարչութիւնը Ազգային Ժողովոյ կը մատուցանէ՝ Տ. Գէորգ Կաթողիկոսի վախճանէն յետոյ Ս. Էջմիածնի մէջ տեղի ունեցած անցից վերաբերեալ բոլոր թուղթերը: Աղաբէկեան [illegible] էֆէնտի և ուրիշ քանի մը երեսփոխանք կ'ուզեն որ անմիջապէս կարդացուին այդ թուղթերն, և Թիւլպէնտճեան էֆէնտի բաւական չհամարիր Վարչութեան տեղեկագիրն, կը դիտէ թէ Վարչութիւնը բնաւ

կարծիք յայտնած չէ, և թէ Ս. Պատրիարք Հայրն որ յառաջագոյն նախանձախնդիր էր տեղի ունեցած զեղծմանց ու անկարգութեանց քննութեան, և յանցաւորներն պատժոյ ենթարկելու համար, այժմ նոյնը մնացած չէ, և թէ պէտք է բոլոր թուղթերն ձեռնհաս դիւանին յանձնել ի մանրամասն քննութիւն և տեղեկագրութիւն։ Ասոր հակառակ, խումբ մը Երեսփոխանք կը պնդեն, որ օրակարգն անցնի, և Ատենադպիր էֆէնտի դիտելով թէ այժմ ժողովոյն փակման ժամանակն է, և բնականաբար ժողովոյն դիւաններն ալ դադարեալ են և խնդիր յանձնելու տեղ չկայ, մեծագոյն մասամբ կ'որոշուի յՕրակարգն անցնել խնդիրն առաջիկայ նոր շրջանի համար։

Դ. Փակումն Ազգային Ժողովոյ 1883 տարւոյ նստաշրջանին։

Ապա Ատենադպիր Գաբրիէլ էֆ. ի դիմաց Ատենապետ էֆէնտիի, ընթերցաւ փակման ճառն, որ է

Տեարք Երեսփոխանք

Ազգային Ժողովոյ 1883 ամի տարեշրջանը կը բոլորի այսօր, և ես անոր փակումը արտասանելու առթիւ՝ հակիրճ նկարագիր մը կուզեմ դնել ձեր աչաց առջեւ ժողովոյ ընթացից և աշխատութեանց որ ի սոյն շրջանիս։

Ազգային Ժողովն ներկայ շրջանիս մէջ 26 նիստեր բրած և այս նիստերն ընդհանրապէս 85էն մինչեւ 105 Երեսփոխանաց ներկայութեամբ տեղի ունեցած են։

Արդարեւ ժողովն ունեցաւ նաև ալ մեկայլ նիստեր, սակայն ուրախ եմք որ ցաւալի հետեւանաց չյանգեցան անոնք։ Իսկ մեր Ամենապատիւ Ս. Նախագահն որոյ ներկայութիւնն միշտ շուք ձգած է ժողովոյս վրայ, դժբաղդաբար հազիւ մի քանի նիստերու կրցաւ նախագահել, բայց և այնպէս ամէն պարագայի մէջ իւր աջակցութիւնն և օժանդակութիւնը չխնայեց առ մեզ, ուստի յանուն ժողովոյ կը փութամք յայտնել մեր ջերմ շնորհակալիքն Ս. Պատրիարք Հօր։

Դիւանն պարտք կը համարի նաև շնորհակալիք յայտնել թէ Կաթողիկոսական և թէ Երուսաղիմայ կրկին Յանձնաժողովոց ինչպէս նաև Նախաքննիչ Դիւանաց որք փութացին իրենց յանձնուած պաշտօններն խղճի մտօք կատարել։

Սոյն շրջանիս մէջ, Երեսփոխանաց թիւըն, որ ժողովոյ բացման պահուն գրեթէ 95ի կը հասնէր, այսօր 117ի կը յանգի, ըսել է թէ տակաւին 23 նոր ընտրութեանց կը կարօտինք, և առ այս հարկ եղած հրահանգներն արդէն խիստ տրուած են Վարչութեան։

Ազգային ժողովն, ներկայ շրջանիս մէջ զբաղած է շուրջ 104 խնդրովք որք հետեւեալ վիճակն ունեցած են.

47 խնդիրք աւարտեալք
34 » յղեալք
23 » խնդիրոց կարգ։

Ազգ. Ժողովոյ ներկայացեալ գլխաւոր խնդիրք են.

Ա. Կաթողիկոսական խնդիր.
Բ. Երուսաղիմայ պարտուց խնդիր.
Գ. Առանձնաշնորհմանց խնդիր.
Դ. Պատրիարքական և վարչական տագնապի խնդիրք.
Ե. Ելմտական խնդիր.
Զ. Կրօնական ժողովոյ ընտրութիւն.
Է. Հարցումք և հարցապնդումք.
Ը. Կտակաց և ազգային դրամոց խնդիրք.

Կաթողիկոսական խնդիր. — Ազգային ժողովն Կաթողիկոսական ծանուցեալ խնդրոյն նուիրած է 9 նիստեր, և առ այս ընտրած է Յանձնաժողով մի, որոյ կողմանէ ներկայացեալ վերջին բանաձեւին համաձայն՝ Կաթողիկոսական երից ընտրելեաց ընտրութիւն կատարուած և արդիւնքն տեղեկագրուած է առ Ամենապատիւ Տեղակալն Ս. Էջմիածնայ ի ձեռն Ամենապատիւ Ս. Պատրիարքի։

Երուսաղիմայ խնդիր. — Երուսաղիմայ պարտուց խնդիրն ներկայ շրջանիս մէջ ևս ոչ նուազ զբաղեցուցած է Ազգ. Ժողովն, որ իւր կողմանէ կարգեալ Քննիչ Յանձնախմբին առաջարկութեամբ՝ սոյն պարտուց բարձման համար ընդհանուր հանգանակութեան սկզբունքն ընդունելով, յանձնարարած է Վարչութեան Խառն Ժողովոյն որ խորհրդակցութեամբ պարտուց բարձման Յանձնաժողովոյ, զայն ժամ ի գործ դնէ։

Առանձնաշնորհմանց խնդիր. — Գալով առանձնաշնորհմանց խնդրոյն, Ժողովս շնորհակալ և միաձայնաբար ուրախ է որ պատկառելի Համայնական Ժողովն՝ հանդերձ իւր Ս. Նախագահով սոյն ամենակենսական խնդրոյ լուծման մասին ջանք և աշխատութիւն չխնայեցին, և ծանուցեալ Բուեւրըն փութացին առ Բ. Դրան։

Վարչական եւ Պատրիարքական տագնապի խնդիր. — Ժողովն իւր խնամուն շրջահայեցողութեամբ փութաց նաև հեռացնել իրմէ Վարչական և Պատրիարքական տագնապի խնդիրներն, Քաղաքական Ժողովն պահելով իւր պաշտօնին մէջ, եւ ընտրելով ձեռնհաս եկեղեցական Ս. Հայրերէ Կրօնական Ժողով մը։ Հետեւաբար Վարչութեան սոյն ամենակարեւոր երկու ճիւղերն իրենց կազմակերպութիւնը բուռնալով ըստ արժանւոյն պիտի գործեն, ուստի այժմէն կը փութամք մեր շնորհակալիքն յայտնել նաև Պատ. Վարչութեան և մասնաւորաբար Քաղ. Ժողովոյ Ատենապետ Վահէ Միհրան պէյի որ իւր երկարերուն հմտութեամբ գիտցաւ ըստ արժանւոյն վարել զիւր պաշտօն։

Ելմտական խնդիր. — Ժողովն սոյն շրջանիս մէջ նկատողութեան առաւ նաև պաշտ մը Կեդր. սնտուկի վիճակը, եւ անոր հաշիւները չի նուազելու համար յանձնարարեց Քաղ. Ժողովոյն յետաձգել առ այժմ որոշ կանոնագրի գործադրութիւնն, մինչեւ որ Կեդր. սնտուկի Ելմտացոյցի քննութեան տեղեկագիրն ներկայանայ իրեն՝ համարակալութեան դիւանէն, եւ որ այժմ մեր օրակարգին մէջն է։

Անցեալ կը համարիմք, Երեսփոխան Տեարք, առ մի առ մի թուել այն բազմաթիւ խնդիրներն, ինչպէս են Կտակաց, Ազգային դրամոց գործածման, Վարչական պատասխանատուութեան, որք մեծաւ մասամբ համարատուութեան իրաւանց վերաբերեալ խնդիրներ են, և արձանագրեալ յայտնագրութիւնս, հետեւաբար կրնայ ըսուիլ թէ՝ ժողովոյ ներկայ շրջանի աշխատութիւններն ըստ կարելւոյն արդիւնաւոր եղան, և յանգեցան յաջող ելից։

Եթէ անյաջող խնդիր մը ունեցաւ ժողովս՝ այն ևս կը Մայր դիւանի կազմութեան խնդիրն, որ ցվերջ չկրցաւ իւր օրինաւոր կազմակերպութիւնն գտնել, երեք ատենապետք եւ երեք ատենադպիրք չկարենալով շարունակ իրենց պաշտօնին գլուխը գտնուիլ, զի Ա. Ատենապետ Թիրեաքեան էֆ. ինչպէս նաև Ա. Ատենադպիր Զերազ էֆ. հրաժարած և Գ. Ատենապետ Խանտանեան Յակոբ պէյ ևս միշտ ժողովոյ նիստերէն իւր պաշտօնի բնութեամբը բացակայ գտնուելով, ժողովը միայն մէկ Ատենապետով և երկու Ատենադպիրներով կրցաւ այս շրջանը բոլորել, և ես շնորհակալ եմ իմ ազնիւ պաշտօնակիցներէս որք մեծապէս աջակցեցան ինձ։

Արդ շնորհաւորելով համայն զԵրեսփոխանս այս շրջանի մէջ ևս իւր պաշտաման ամենայն խղճի մտօք կատարմամբ առ Ազգն մատուցած ծառայութեանց համար, և աղաչելով միանգամայն որ Դիւանիս ակամայ թերութեանց եւս ներողամիտ լինիք, փակեալ կը յայտարարեմ 1883ի նստաշրջանն, և կը մաղթեմ որ յառաջիկայ նոր շրջանը որոյ բացումը ըստ օրինի տեղի պիտի ունենայ մայիս ամսոյ առաջին եօթնեկին մէջ և յորում Երեսփոխանական ժողովն պիտի զբաղի գլխաւորաբար վարչական համարատուութեան, պիւտճէի և մասնաւանդ պատասխանատուութեան խնդրովք, իւր մէջ ունենայ նոր ուժերով աւելի մեծագոյն գործեր կատարէ յօգուտ ազգին։

Կը հրաւիրեմ Նախագահ Սրբազանն որ օրհնէ նախ մեր Օգոստ. Ինքնակալ Սուլթան Համիտ Բ. Կայսրն՝ որոյ ողորմածասէր հովանւոյն ներքեւ վայելած եմք մեր ամեն իրաւունքներ ու կը վայելեմք և ապա զմեզ, շնորհ երկնային հայցելով ի վերայ մեր ի Տեառնէ։

Յետ ընթերցման փակման ճառին, Նուպարեան էֆ. դիտել կուտայ թէ ճառին մէջ պատշաճ տեղ գրուած չէ Ս. Պատրիարք Հօր համար արտասանեալ շնորհակալութիւնը. Ատենադպիր էֆ. կպատասխանէ թէ ո՛րևէ է դիտում չկայ. Փափազեան էֆ. կ'ըսէ թէ փոյթ չէ, Ազգային ժողովն արդէն շռայլ է շնորհակալութեան յայտարարութեանց համար, մինչ չկայ այդ յայտարարութեան եւս կամ յառաջ լինելէն. Նուպարեան էֆ. կըսէ թէ իմ բանս պարզ դիտողութիւն մ'է, հերիք է որ արձանագրուի։

Ապա, ըստ հրաւիրանաց Մայր դիւանի, առժամեայ Նախագահ Տ. Մատթէոս Սրբազան կ'ելնէ, ինչպէս նաև Երեսփոխանք. Նորին գերապատւութիւնը շնորհակալութիւն կը մատուցանէ Ս. Պատրիարք Հօր, Երեսփոխանաց, Մայր դիւանի, վարչական ժողովոց, խորհրդոց, յանձնաժողովոց, և օրհնութեամբք բարեմաղթութիւններ կ'ընէ Օգոստ. Սուլթանին, Նախարարաց, Ազգին և համայն ազգային աշխատաւորաց համար, և պահպանիչով կփակուի ատեանը, ժամը 9 ին։

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Էջմիածնայ Սինոդը մարտ 30ին Կովկասեան կուսակալութեան փոխանորդէն մարտ 14 թուականաւ մի պաշտօնագիր ստացեր է, որ ներքին գործոց նախարար Դոլգոյ կոմսին հեռագրական պատուէրին համաձայն կը ծանուցանէ Սինոդին թէ, Բեգրոպուրկի Նախարարական խորհրդին մէջ, ուր ներկայ գտնուեր է նաև Կովկասոյ կուսակալ Տօնտուքօֆ-Քօրսաքօֆ իշխանն, որոշուեր է որ, եթէ Թուրքիոյ Հայ առաջնորդական վիճակներէն յատուկ պատուիրակներ գան, նոցա թոյլ տրուի Էջմիածին կատարուելի կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցիլ. իսկ եթէ Կ. Պոլսոյ Ազգ. Ժողովն ընտրութիւն ընելով երկու պատուիրակ ղրկէ, ի դիմաց Հայոց Թուրքիոյ, երբեք նոցա չթոյլատրուի երկու ձայնէն աւելի իրաւունքով մասնակցիլ ընտրութեան։ Նոյն պաշտօնագիր կը յաւելու թէ սոյն որոշում յանձնուած է Կ. Պոլսոյ ռուսական դեսպանատան՝ առ ի հաղորդել առ Ամեն. Տ. Ներսէս Պատրիարք Հայրն, եւ թէ Սսոյ կաթողիկոսին ուղղեալ հրաւիրագիրը չէ յանձնուած, որովհետեւ այս վերջին յայտարարեր է թէ չուզեր մասնակցիլ Էջմիածնի կաթողիկոսական ընտրութեան։

Այսու հանդերձ Էջմիածնէն ստացուած վերջին տեղեկութիւնք կը հաստատեն թէ՝ ըստ բաղձանաց Սինոդի և Միաբանութեան՝ Ազգ. Ժողովոյ վերջին իրաւախոհական գծման վրայ, Կաթողիկոսական Տեղապահը, Սինոդն և Միաբանութիւնն որոշեր են ռուս կառավարութեան բրած առաջարկի մասն պահանջման տեղի չտալ, և համակերպիլ Ազգ. Ժողովոյ որոշած ընտրական եղանակին, նոր հերձուածի և պառակտմանց առիթ չտալու համար։ Կը յուսանք թէ այս լուր կը ստուգուի մայիս 1ին։

Հետեւեալ հեռագիրը մեզ հաղորդուած է հրատարակելու խնդրանօք.

Երմէնի Բաթրիքհանէսինտէ Ատանա Երեսփոխանը Մինաս Զերազ էֆէնտիյէ

Ատանա, 2 Մայիս

Կաթողիկոս ինթիխապընտա Ատանանըն նամընա վէքալէթինի քապուլէ աճալէ մութէնէքքիրիզ։ Նաչասըն Ներսէս, Խրիմեան, Մելքիսեդեկ, Երեսփոխանութիւն։

ՄԻՈՒԹԻՒՆ Ս. ՈՒԽՏԻ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստ. Սուլթանը 6,000 ղշ. հանգստեան թոշակ սահմաներ՝ իր նախորդ Թիֆլիզապահապետ Խալիլ փաշայի։ —

Օգոստ. Սուլթանին հանդերձապետ (Խաֆիէ ...) Խալիլ պէյ՝ որ այս տարի Հիճազ ղրկուելիք կայսերական ընծաները տանելու պաշտօն ունի, քանի մ'օրէն Դահիրէ կուղեւորի՝ Եգիպտոսի ընծայից պատրաստութեան գործը փութացնելու։

Օգոստ. Սուլթանն հրամայեր է որ սաւիկանք ու ժանտարմայք ալ կանոնաւոր զօրաց պէս կրթութեան ենթարկուին, շաբաթն երեք օր ուսումնական ժամուց մէջ։ Արդէն քանի մը օրէ հետէ սկսուած է կրթութիւն տալ՝ Ոստիկանութեան պաշտօնատան մէջ գտնուող սաւիկանաց ու ժանտարմայից։ —

Հօփ փաշայի օգնական հաղորդապետ Թէվֆիք պէյ այսօր մայրաքաղաքէս կը մեկնի, Օգոստ. Սուլթանին Աւստրիոյ դահաժառանգ իշխանին ընծայեալ նժոյգները տանիլ յանձնելու պաշտօնով։

Մայրաքաղաքիս առողջապահական վերատեսչութեան կողմանէ Դամարին կղզւոյ համար որոշեալ պաշտօնակալք այսօր կ'ուղեւորին անդր։

Դատաստանաց ... խարոխեալ Անատոլուի Ափեոն ... մի ամբարին մէջ յորում 2,400 պարկ ծծումբ կայ եղեր, հրդեհ պատահելով Պոլսոյ Նաւահանգստի վերատեսուչ Տիլավէր փաշա փութացու յօգնութեան, և հրդեհն յաղթացեալ շոգենաւն և հրշէջ գործիքներ ղրկելով յաջողեցաւ շիջուցանել։ Թերեւս այս դէպքին վրայ սխալմամբ զրոյց եղաւ երէկ երեկոյեան դէմ, թէ անգղիական թղթատար շոգենաւ մը Իսկիւտարի շոգենաւաց միջոն բաղխած է։ —

Կայսերական հրաման եղած է՝ Սէլանիկի մէջ երկրագործական վարժարան մը հաստատելու համար։

Եէօրէ... զրոյց մը կը լսէ թէ Վեհափառ Սուլթանն հրամաներ է որ մինչեւ 1884 մարտ ամսոյ սկիզբը տրուած հէվալէները ըստ առաջնոյն գանձական գանձերէն վճարուին։

Սելանիկի պաշտօնական լրագիրը կը հաստատէ թէ բրինձի մշակութիւնը շատ յառաջ կ'երթայ Մակեդոնիոյ մէջ։ Մինչդեռ ... ին մէջ բրինձի հունձքը 3,346,728 օխա կը հաշուուէր, անցեալ տարի 4,290,390 օխա եղած է։ Ծրամայի գաւառին մէջ, ուր ցորեն լաւ ծխախոտ կը մշակուէր, բրինձի մշակութիւնը կրկնապատկած է։ —

Պրուսայի կուսակալը կը ծանուցանէ թէ Աֆիոն-Գարահիսարի կառավարչին հետ բանակցութեան մէջ է՝ մարախներու ամբողջական ջնջման համար։ —

Արքունի նաւարանի քանի մը հարիւր գործաւորք երեք օրէ ի վեր գործադուլ բրած են աշխատավարձերնին չառնելնուն համար։ Հինգշաբթի օր ցոյց մ'ընել ուզեցին, բայց ոստիկանութիւնն արգիլեց։ —

Մէօթէօրէ կ'իմանայ թէ Ֆրանձ Եօզէֆ Կայսրն այս չորեքշաբթի հեռագիր մը ղրկած է առ Վեհափառ Սուլթանն, ծանուցանելով յաջող վերադարձն ի Վիեննա Ռուտոլֆ իշխանին և իշխանուհւոյն։ Աւստրիոյ Կայսրն այս առթիւ անգամ մ'եւս իւր խորին շնորհակալիքն յայտնած է այն սիրալիր ընդունելութեան համար զոր իշխանն և իշխանուհին գտան ի Կ. Պոլիս։ Վեհափառ Սուլթանը պատասխանեց թէ ուրախութեամբ կը լսէր իշխանին և ամուսնոյն յաջող վերադարձն, և թէ անոնց ուղեւորութիւնն ի Կ. Պոլիս կը նկատէր որպէս նշան մը երկուց կայսրութեանց բարեկամ յարաբերութեանց ամրապնդման։ Վեհափառ Սուլթանը փափաք յայտնեց նաև որ Կայսրն Ֆրանձ Եօզէֆ հաճի իւր շնորհակալութիւններն հաղորդել իշխանին և իշխանուհւոյն։

Պրուսայի Տէֆթէրտար Մէհմէտ պէյ, որ մէկ օր ելմտական նախարար եղաւ Ահմէտ Վէֆիք փաշայի վերջին կարճատեւ նախարարութեան մէջ, երէկ երեկոյ յանկարծամահ եղեր է ի Պրուսա։

Հետեւեալ Հաւասի հեռագիրները կը գտնենք երէկ եկած Աթէնքի Ֆրանսերէն լրագրաց մէջ.

Լոնտոն, 29 ապրիլ. Վիեննայէն կը հեռագրուի թէ Ռուդոլֆ իշխանը Կ. Պոլսէն մեկնած, Վեհ. Սուլթանը պաշտօնապէս խոստացեր է նմա թէ Օսմ. երկաթուղեաց ընդ Եւրոպական երկաթուղիս միացումը տեղի պիտի ունենայ Վիեննայի պայմանադրոյ որոշեալ ժամանակին մէջ։ Հրաման տրուած է նախարարաց խորհրդոյն մեծագոյն փութաջանութեամբ քննել Պարոն Հիրշի առաջարկած պայմանագիրը։ Ֆրանձ Եօզէֆ կայսրն ասոր համար իւր շնորհակալիքն յայտնած է Վեհ. Սուլթանին։

Լոնտոն, 27 ապրիլ. Անգլ. կառավարութիւնը ծանոյց Խորհրդին թէ առ այժմ անհնար է զօրք ղրկել Սուտան։

Դահիրէ, 29 ապրիլ. Պերպերի պարպումն յետաձգուեցաւ՝ սխալ։ Բնակիչք կը փախչին դէպ ի Հիւսիս, բուն Եգիպտոս։

Ֆիկարօ, Սանտալճեան դէրպապայծառին հանդուցեալ Հասուն Կարդինալի ժառանգորդաց կողմէ փոխանորդաբար Հռոմ երթալը ծանուցանելու առթիւ, կ'ըսէ թէ Կարդինալը բաւական հարստութիւն թողած է։ 80,000 ֆրանք կտակեր է Հռոմի Հայ կաթողիկ կղերական դպրոցին, որ շինուելու վրայ է, բայց իւր ժառանգորդք բողոքեր են այսչափ առատաձեռնութեամբ եղած կտակի մը վաւերականութեան դէմ։ Նոքա չեն ընդունիր նաև որ 14,000 ֆրանք վար դրուի որպէս յուղարկաւորութեան ծախք։

Հավաս կ'ըսէ թէ այս տարի ելակէն պիտի զրկուինք, վասն զի ելակի արտերուն մէջ տեսակ մը ճճիներ ելեր են, որք արմատը և ծաղիկը կ'ուտեն։ Երկրագործական նախարարութիւնը միջոցներ կը խորհի այս ճճիները ջնջելու համար, որք ո՛չ միայն փափկակերաց միայն կը հասցնեն, այլ մանաւանդ ելակի բազմաթիւ մշակներուն։

Օսմ. Պանքայի ... ճիւղին նախկին տնօրէն Պ. Պլաք, Բէյլի վարչութեան գլուխ պիտի կարգուեցաւ։

Գերմանացի երեւելի աշխարհագէտ Պ. Հէնրի Քիբէրդ Օսմանեան պետութեան Ասիական մասերու նոր քարտէս մը պատրաստած է, ի բաց թողլով Արաբիան, վեց կտոր թուղթի վրայ, չափ դնելով 1 առ 1,500,000։ Առանձին թուղթի մը վրայ ևս վարչական բաժանումները ցոյց տուած է։ Կը գտնուի Բէրլինի դրավաճառաց քով։ Քարտէսը մեծագոյն խնամով պատրաստուած և փորագրուած է։

Ոստիկանութեան Նախարարն խիստ պատուիրած է, որ Պոլսոյ մէջ գտնուած գինետունք գիշերուան ժամը 1 ու կէսէն յետոյ գոցուին անպատճառ։

Ներքին գործոց Նախարարութիւնն երեք ամիս ևս ժամանակ տուած է կուսակալութեանց, մարդահամարի գործողութիւնք կատարելու համար, յորմէ յետոյ եթէ դարձեալ չը լրանայ՝ պատասխանատու պիտի միայն սոյն գործին յատկացեալ պաշտօնակալք։ —

Կրետէի Իսթիքլալ լրագիրը կգրէ, թէ ամսոյ 13 ին ուրբաթ գիշեր Հանեայի նաւահանգստին մօտակայ նաւարանի բանտէն զարմանալի կերպիւ փախած են 16 բանտարկեալք։ Թմրեցուցիչ դեղ մը դնելով երկու պահապան ոստիկանաց միոյն օղին մէջ, քնացուցեր են զնա, և միւսն ալ խաղի թղթերով զբաղեցնելով իրենք բանտարկեալք մի առ մի քաշուեր, և փախեր են՝ ճեմիշին առաստաղին վրայ կանխաւ պատրաստեալ ծակէն։ Ասոնց մէկը շուարելով, թէ ո՛ւր փախչիլ պէտք է, նաւու մը պարանին փաթթուեր և նաւն ելնել ուզեր է, սակայն պարանին կէսը ջրոյն մէջ գտնուելուն և ինքն լողալ չգիտնալուն համար կէս ճանբան մնացեր, և սկսեր է օգնութիւն աղաղակել օրհասական ձայնիւ, փութացեր ապա տեր են, բայց կերպարանքէն մակաբերելով թէ փախստական մ'է, ձերբակալուեր է։ Փախստեից մէկն ալ աճապարանօք դէպի կառավարութեան պաշտօնատունը դացած լինելով՝ ձեռք տուեր է։ Ասոնց մէջ դատ, մէկն ալ բռնուեր է, սակայն միւսներն դեռ ձեռք չեն անցեր։ Ասոնց 12ը գող և 4ը մարդասպան են, և բանտարկութեան ժամանակներն 3-15 տարուան համար է եղեր։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Նէօլօկօսի մէջ կը կարդանք. «Արքեպիսկոպոսի կուսակալն իւր իրաւասութեան ներքեւ գտնուող օսմ. իշխանութեանց շրջաբերական մը ղրկեց, հրամայելով որ այսուհետեւ քահանայք ևս իբր անհատ նկատուելով, ըստ այնմ ի դատ հրաւիրուին և դատուին։ Այս տեսակ գործողութեան մը սկզբնաւորութիւնը տեղի ունեցաւ արդէն Վերին Վոսփորի Թամսրաքի գիւղին մէջ։ Գիւղին քահանայն, առանց այն եպիսկոպոսին հաւանութեան որոյ իրաւասութեան տակ կը գտնուէր, ուղղակի ի դատ կոչուած լինելով, չուզեց ստորագրել դատական հրաւիրագիրն, ուստի բռնաւորութեամբ տանիլ զինք։ Քահանայն հրաւիրուած էր ապրիլ 14/26ին, Բերայի պատժական ատեանին ներկայանալ, ընչից վերաբերեալ դատի մը առթիւ հարցաքննուելու համար։ Նէօլօկօս կը յաւէ թէ այս անօրէնութիւն հրամայուած է՝ Յովակիմ հրաժարեալ Պատրիարքին հետ վերջերս դոյացած համաձայնութեան և մարտ 13ի Բէրաթի հրատարակութեան իբրև հետեւութիւն։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Կրօնական Ժողովն նկատելով որ առանց Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր ըստ օրինի նախապէս յանձնարարեալ լինելու այլ և այլ տեղերէ և անձերէ խնդիրներ և աղերսագիրներ կը մատուցուին ուղղակի Կրօնական ժողովոյ, և ասոր անտեղութիւնք կրնան ծագիլ, այս երկուշաբթի առաւօտ գումարման մէջ միաձայնութեամբ որոշեց միանգամ ընդ միշտ ի նկատ չառնուլ այսուհետեւ այն ամեն խնդիր, որ նախապէս յանձնարարեալ չէ Նորին Բարձր Սրբազնութեան կողմանէ, և իւր այս որոշումն ծանուցանել միանգամայն Ազգային լրագրաց միջոցաւ ի գիտութիւն եկեղեցական և թէ աշխարհական անձանց։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Այսօր ընդունուած

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

Բարիզ, 2 մայիս

Նախարարութիւնն իբր 40 միլիոն վարկ պիտի խնդրէ Երեսփ. ժողովէն, Թոնքինի արշաւանքին համար։

Մատրիտ, 2 մայիս

Ապստամբաց քանի մը խմբեր կան տակաւին ի Նովառա և ի Քադալոնիա՝ որ կը ջանան երկաթուղեաց եւ հեռագրաց գծերը կտրել։

Պելկրատ, 2 մայիս

Սերբիոյ Ազգ. ժողովը պիտի բացուի ամսոյս 18ին, ի Նիշ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 21 Ապրիլ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմանեան Քօնսօլիտէ

Երէկ երեկոյ գոցուեցաւ	ղհկ.	9 35
Պորսային գոցուելէն վերջը	«	9 35
Երէկ Բերայի մէջ		—
Առաւօտուն բացուեցաւ	«	9 33
Բարձրագոյն գին	«	9 33
Նուազագոյն	«	9 32
Կէս օրին	«	9 32
Փոխառութիւն 1863	Ֆր.	60
» 1865	«	55
» 1869	«	49
» 1873	«	44
Պօն տիւ Թրէզօր	Անգլ. լիրա	17 75
Ռումէլի երկաթուղի	Ֆր.	46 75
Օպլիկասիօն տը Բրիօրիթէ	»	375

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍԸ

Ասօիէթէ Ժէնէրալ	Անգ. ոսկի		4 10
Կրէտի Ժէնէրալ	Օսմ. լիրա		7 24
Պանք տը Քօնս	«	«	6 18
Անս. Տանժ Լ վալ	«	«	3 32
Թրամուէյ	«	«	2 90
Ինիւֆիէ. Եգիպտական			—
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ			75 10
Գիշերը գործ չեղաւ			—
Այս առտու բացուեցաւ			74 32½
Կէս օրին նոյն գին			74 32½

Ընթացք դրամոց

Օսմ. ոսկի	ղշ.	100—
20 Ֆրանքնոց	«	87 25
Անգղ. ոսկի	«	110 6
Իրմիլց	«	51 10
Բոլ Էմբերիալ	«	90 10
Ռուսոյ թղթադրամ	«	8 91
Թալէր	«	—
Ֆիօրին	«	9 06
Մէճ. արծ. (տարբ.)	«	108 7
Հինգնոց	«	102 20
Մէճիտիյէ	«	100 20
Պլինձ	«	750 —
Թղթադրամ	«	1700 —
Վեցնոց	«	102 32

(ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն 2 Մայիս ժամ 5 վ. 15 երեկոյ

Անգ. Քօնսօլիտէ գոցուեցաւ		101½
Օսմ. « բացուեցաւ		9
« « գոցուեցաւ		8⅞
Օսմ. փոխառութիւն 1865		11
« « 1869		9⅞
« « 1871		67¾
« « 1872		17
« « 1873		8⅞
Փոխառ. 1877		80
Պանք Օթօման		16⅞
Ռուսական փոխառ. 73		94¾
Եգիպտ. միացեալ (Իւնիֆիէ)		65¾
« տուանձ. (բրիվիլէժիէ)		90⅝
Տայրա Սանիէ		59¾
Տօմանիալ (փոխառ. Ռօչիլտ)		89¾
Հունգ. պարտաթուղթ 1877		102¾
Փոխանակ. Բարիզի վրայ		25 386

Վիեննա 2 Մայիս ժ. 4 երեկոյ

Փոխանակ. Լոնտոնի վրայ		121 60
Օսմ. Երկաթուղի		22 50

Բարիզ 2 Մայիս ժ. 3 վ. 45 երեկոյ

Ֆր. Ռանթ 4½ % (Բէ. Նօվ.) բաց		107 55
« « 3 % բաց		78 27½
Օսմ. Քօնս. բացուեցաւ		8 95
« « գոցուեցաւ քրն. կտ.		8 97½
Օսմ. փոխառութիւն 1865		—
« « 1865		55
« « 1869		50
« « 1873		—
Օսմ. Երկաթուղի		46 87½
Պանք Օթօման		673 75

ՁՄԵՌՈՒԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ

(Տե՛ս «Արեւելք» Թիւ 89)

Ը.

«Սիսթովօ, Յուլիս 1877

«Սիսթօվօյի մեծ հիւանդանոցին մէջ կը կազմեմ իբր օգնական բժիշկ։ Ցաւառհատելի վիճակներու մէջ արհեստս ի գործ կը դնեմ. շատ բաներ կը պակսին մեզի, և մեր նիւթական միջոցներն շատ անօգուտ կը մնան հոս տիրած անկարգութեան պատճառաւ։ Չեմ կրնար ձեզ նկարագրել այն տխրութիւնը և վհատութիւնը որ մտքիս մէջ՝ առաջին ժամերուն փառահուռթեան յաջորդեցին։ Ո՜հ, ի՜նչ սարսափելի և ի՜նչ անմիտ բան է պատերազմը։ Հեռուէն, փառաւոր ողջակէզ մը կ'երեւար ինձ այդ, մօտէն կը տեսնեմ թէ ի՜նչ է իրականապէս. անգութ սպանդանոց մը։ Պատերազմը՝ ի մեզ գտնուած գազանը շղթայէ կ'ազատէ, անձնասիրութիւն և կատաղութիւն ուրախութեամբ ասպարէզ կը գտնեն։ Երեւակայեր էի՝ թէ գոնէ հոս, ընկերական անիրաւութիւնը ընդհանուր անձնասիրութեամբ մեղմացեալ էր, ոչ մի տեղ, աւելի չէ վիրաւորուած աչքերն։ Փոքրերը՝ չնաքար զոհուած են մեծերու փառասիրութեան, ունայն սոխութեանց, գաղտնի բանադրութեանց։ Այս Պուլկարները՝ որ ազատելու կուգանք՝ շատ աւելի երջանիկ կ'երեւան քան թէ մեր ժողովուրդը. մեզ ցրտութեամբ կ'ընդունին, անտարբերութեամբ կը տեսնեն մեր մահը։ Մենք շատ փոխած ենք մեր կարծիքը իրենց վրայ։ Մեր զինուորներն հիանալի են իրենց դիւցազնութեամբ։ Բայց այդ անօգուտ դիւցազնութենէն աւելի բանականութիւնը զայրացնող բան չի կայ։ Այնպիսի բարոյական և բնական սոսկում կ'զգամ, ինչպէս կարելի է զգալ տեսնելով խենթ մը որ առանց պատճառի կուրօրէն կը փողոտէ առողջ մարդիկ որ զինք կը շրջապատեն։ Ոչ ոք կարող է հասկնալ գործերու ընթացքը և նպատակը։ Նոցա յայտնի հետեւանքը՝ կառքերու այդ երկար շարքն է որ ամեն իրիկուն վիրաւորներ կը բերէ հիւանդանոց։ Հառաչանաց՝ տանջանաց և մահուան մէջ կ'ապրիմ. միայն կիսիշ վէրքեր, ջերմէն ջղացեալ կերպարանքներ, յօշոտեալ մարմիններու կոյտեր և յուսահատ սրտեր կը տեսնեմ... Եւ ինչո՞ւ այս ամէնը. ինչո՞ւ...»

Թ.

«Բելիվա, Դեկտ. 1877

«Ահա ամիսներ և ամիսներ որ այս սոսկալի ցնորքը կը տեւէ։ Ոչինչ չի յայտնէր թէ վերջանալու մօտ լինի։ Մեր յառաջդիմութիւնն աննկատելի է, առաջ կամեա կ'երթան, զօրագնտներ կը փոխեն... Սկսուած գործը գլուխ չելնէր։ ... Այդ հրաշալի ջանքը վիժեալ է առանց օգտի մեր հայրենեաց համար։ Նա պիտի կորցնէ իր արեան ամենամաքուր մասը՝ այն քաջերը որ իր վերանորոգման համար պիտի աշխատէին, առանց իրագործելու իր փափաքները, իր սահմանէն դուրս։ Ցիմա՛ր ես որ կարծէի թէ բանականութիւն և ուսմունք աշխարհիս բարիք կրնան բերել։ Աւելի քան երբէք, աշխարհըս պիտի մատնուի զօրութեան անասնային ազդեցութեանց։ Զայն կառավարող բնաւոր դիւցածներն նպատակ մը միայն ունին, ամենէն դժբաղդներուն՝ լաւագոյններուն խորտակումը երբեմն կը բաղդատեմ իմ միտքս պատերազմի այդ դաշտերուն աչքիս առաջ եղած դիակներով ծածկուած. այսպէս ինկած են հոն և իմ բոլոր մեռեալ յոյսերս։

Դէպքերու կ'սպասենք Բելիվաի այս ոսկրակոյտին մէջ։ Ամեն ինչ աւերք է մեր շուրջ։ Ձմեռը եկաւ՝ և իր անգթութիւնքը մարդկային անգթութեանց վրայ աւելցուց։ Երբէք չէի երեւակայեր թէ բնութիւնը այսչափ հնարագէտ է տանջանքները փոփոխելու համար։ Նոքա զիս կը շրջապատեն ինչպէս զգալի տարր մը՝ Թունաւոր օդ մը։ Նախ, իմ սաստկապէս ձգտեալ նեարդերս կը պահպանէին զիս. հիմա՝ դոքա յոգնած են և յափրացեալ. իմ մեքենական պարտաւորութիւնս կը կատարեմ յուսահատութեամբ և բարոյական զզուանօք։ Պատերազմողք՝ գոնէ մրտանդին զգայմամբ, մրցման պէտքերով գրգռուած են, և յետոյ, այդ խեղճ մարդիկը, մէկ խաչի նշանով՝ մի քանի հնչիւն բառերով կարելի է շարժել իբր ելեկտրականութեամբ։ Հանդիսատեսը՝ գործելու օգնութիւնն չունի, և ո՛վ որ կը մօտէ, դատարկ նախադասութիւնք բնական յաւոց սրտակտուր իրականութեան հետ չի կրնար բաղդատել։ Ամեն առաւօտ, երբ վիրաւորի մը գոչիւնը զիս ընդոստ կը զարթեցնէ, կզգամ որ կեանքը երկաթէ անիւի նման իմ վրաս կը հենձէ, և անկողնիս մէջ՝ բնազդմամբ ձեռքըս կը շարժեմ զայն վանելու համար։ Եթէ այս խելագարութեամբ պէտք է վերջանայ, լաւագոյն է այդ վայրկեանը կանխել։ Մանաւանդ որ այն տեսարանը որու ներկայ եմ ամիսներէ ի վեր, սորվեցուց ինձ կենաց ոչինչ արժէքը։ Իրերու սովորական ընթացքին մէջ, մինչ երբեմն երբեմն մահուան կը պատահինք, դա՛ արտասովոր և գարշելի երեւոյթ մը կը թուի մեզ. բայց երբ կը տեսնենք որ մարդկանց կեանքը աւելորդ ջուրի մը պէս առօրոչ որ կը վազէ, երբեմն փորձութիւն կ'ըզգանք միանալ հեղհեղին, մենք՝ փոքրիկ աննշան կաթիլ...

«Դեռ նոր, երիտասարդ բժշկի մը հետ այս նիւթիս վրայ կը խօսէի։ Մենք կը համաձայնէինք թէ մարդս՝ երբ յուսահատութեան և զզւրացման։ Մի որոշեալ աստիճանէն կ'անցնի, բանականաբար փափաք կ'զգայ կործանելու՝ քանդելու գոնէ պզտի մաս մը այս ահեղերաց որ իր սիրտը կը ճնշէ և բանականութիւնը կը նախատէ։ Միայն մէկ կէտի վրայ համակարծիք չ'ենք. ես կը պնդէի թէ առաջին շարժումը իւր անձը ոչնչացնելն է, թէ ամեն անհատ կարող է այդ կատարել կենաց մի որոշեալ վայրկենի մէջ։ Նա կարծէր թէ անձնապահութեան բնազդը այդ գործողութիւնը չափազանց կը դժուարացնէ և թէ աւելի դիւրին է ուրիշ մը սպանել։ Եւ իբրև ապացոյց՝ կը յիշէր մարդասպանութեանց թիւը որ շատ աւելի է քան անձնասպանութեանց, եւ այս զինուորներուն օրինակը որ ուրախութեամբ կ'սպաննեն։ — Կարելի է, բայց կազմուածքի տարբերութեան խնդիր մ'ալ կայ։ Ես, լաւ գիտեմ որ եթէ զինուոր լինէի և այդ գազանական ընթրութիւնն ընելու ստիպեալ՝ իմ զէնքս ինձ դէմ կը դարձնէի...։

«Այս վիճաբանութենէն ի վեր, երիտասարդ բժիշկը Բէֆօօէ մը մեռաւ. քաջ և կորովի սիրտ մ'էր նա, միակ անձ որու հետ կրնայինք մեր գաղափարներն փոխադարձ հաղորդել, միակ բարեկամ որ կը գտնէի բարբարոս անձնապաշտութեանց այս խառնուրդին մէջ։ Կը ցաւիմ... Զգացմանց սնոտիք, վասն զի նա ևս՝ Սօֆի Մալթաքօվի նման լա՛ւ բաժինն ստացաւ. ճշմարիտ, երբ կը մտածեմ, Սօֆիին իրաւունք կուտամ, եւ շատ կը մտածեմ իր վրայ... դարձեալ վիրաւոր մը որ կը կանչէ զիս, երկաթեայ անիւ որ կը հենձէ վրաս...։ Այլ ևս չտեսնել տառապանք, այլ ևս չմտածել... Գերագո՜յն ոչնչութիւն։»

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ «ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի

Պետերբուրգ, 4/16 ապրիլ

Հեռագիրն երկու օր յառաջ մեզ աւետեց այն ուրախաւէթ լուրը, որին անձկութեամբ սպասում էր բոլոր Հայ ազգը երկար ժամանակ։ — Վերջապէս կատարուած իրողութիւն է. Ազգային ժողովը քուէարկեց կաթողիկոսական ընտրելիները և ընտրելի եղան, քուէների բազմութեան կարգով, Ամեն. Ներսէս Ս. Պատրիարք, Խրիմեան Հայրիկ և Գեր. Մելքիսեդեկ Մուրադեան։ Լաւագոյն ընտրութիւն ցանկալ կարելի չէր. և թէպէտ Երեսփոխանական ժողովը մօտ 30ի քուէարկութեամբ կատարեց միայն այն, ինչ որ արժան է մի ազնիւ, բարեխիղճ և խոհեմ Խորհրդարանի, բայց նորից թող ընդունի մեր անհուն շնորհակալութիւնը, որ զեղուն սրտով յուղարկում ենք նորան հեռաւոր Հիւսիսից։

Երեք ընտրելիներն էլ ամբողջ Հայ ժողովրդի ցանկացածներն են. նոցա մէջ են մեր պաշտած անունները, որոց վերայ յառել էին մեր աչքերը երկար տարիներից ի վեր։ Եթէ Կ. Պոլսի և Տփխիսի Հայ մամուլը այլ և այլ տեսակէտներից վերոյիշեալ ընտրելիներից մէկին կամ միւսին կուսակից էր, դա չէր նշանակում, թէ նա միւսին անարժան էր համարում Արարատեան գահին վերայ բազմելու, այլ կարծում էր, թէ իւր պաշտպանած ընտրելին արժանաւորագոյնն է նոյն գահին։

Բայց մեր խնդութեան բուն պատճառն խիստ ուրիշ է, ասեմ՝ ժխտական կողմից է։ Մենք գրեթէ չէինք տարակուսում, թէ Ս. Պատրիարքը Ազգային ժողովի քուէների մեծամասնութիւնը կըստանայ. բայց մենք կասկածում էինք, թէ այս խառն ու տարտամ ժամանակում, երբ կաթողիկոսի ընտրութեան եղանակի կնճռոտ և վտանգաւոր խնդիրը յուզվում է՝ գուցէ Ազգ. ժողովի ընտրելեաց ցանկին մէջ մտնեն այնպիսի անձեր ևս, որոնք թէպէտ պատկառելի և պատուաւոր հոգեւորականներ են, սակայն ազգի ընդհանրութեան կողմից արժանի չեն համարուիլ կաթողիկոսութեան ծանրակշիռ աստիճանին։ Ազգային ժողովը իւր քուէարկութեամբ մեր այս կասկածը ցրուեց, և մենք ապահով ենք այժմ, որ Արարատեան Աթոռն անարժան պաշտօնակալ չի ունենար։ Եւ երբ մեր ճակատագրի լուծումը Ռուսաց Վեհափառին առաջարկենք՝ կանխաւ կը գիտնանք, որ եթէ նա մեզ կաթողիկոս չտայ մեր պաշտելի Ներսէս Պատրիարքին՝ գոնէ մի ուրիշն կուտայ, որ վայելում է ընդհանուրի համակրութիւնը։

Բայց երանի այն օրին, երբ աշխարհի բոլոր կողմերից ամեն հայ սիրտ և բերան խնդութեամբ բացագանչէ, «Կեցցէ՛ Ներսէս Զ. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց»։

ՄԱՐԶՊԱՆ

ԱԶԴ

Շնորհակալութեամբ կը ծանուցանենք թէ հետեւեալ նուիրատուութիւնք եղած են Հայոց Միացեալ ընկերութեանց.

Իւսկիւտարու Գառ. մասնաճիւղէ դահ. արծ. 1720, Ենի-գաբուի պառ. մասնաճիւղէ 650. Զատկական տօնի առթիւ Ենի-գաբուի եկեղեցւոյ մէջ հանգանակեալ ձեռամբ տեղւոյն Գառ. մասնաճիւղին 500։ Նոյնպէս Զատկական տօնի առթիւ Ռօտոսթօյի եկեղեցեաց մէջ հանգանակեալ ձեռամբ տեղւոյն Գառ. մասնաճիւղին 324, Գում-գաբուի Մայր-եկեղեցւոյ մէջ հանգանակեալ 64, Ռօտոսթօյի հողագործաց ազգօգուտ ընկերութենէ նուիրեալ ձեռամբ տեղւոյն Գառ. մասնաճիւղին 132, Զմիւռնիոյ ազգայիներէն Մեծ. Սահակ էֆ. Աւետիքեանէ ի յիշատակ իւր հանգուցեալ ամուսնոյն տիկնոջ նուիրեալ տարեկան նպաստ ձեռամբ Մեծ. Միքայէլ էֆ. Մոմճեանի 200։

Ի Դիւանէ Հայոց Միացեալ ընկերութեանց Տնօրէն Ժողովոյ

Վ. Ատենադպիր — Ատենապետ

Յակոբ Յ. Թաշճեան — Գ. Սարէֆօֆ

Կ. Պոլիս 19 ապրիլ

ԻԼԱՆ

Սերգիս Այվազեանըն Բուխա Տէվլէթի թէպաասընտան Եօրղաքի Նօմիտիյէ.յէ օլան տէյնինը մահքիւմէսինին թէավիյէսի իչուն, տայինը մէրգում էօհաէսինէ մէֆրուզ պուլունան Պէյօղլունտա Փափազ-Քէօփրիւսի ճիվարընտա Պիւլպիւլ-տէրէսի ճատտէսի իլէ Վիչնէ զօգաղընտա վագը օլուպ՝ պիր թարաֆը Ալլահվէրտի օղլընըն արսասը վէ պիր թարաֆը մահլիւլ պիր գըմա արսա վէ իքի թարաֆը մէզքիւր ճատտէ վէ զօգագ իլէ մահտուտ թախմինէն իւչ էլլի արշըն մըգտարը արսա իւզէրինէ մէպնի էէկտիկէրինէ միւթէմասըլ վէ հէր պիրի պէշէր օտա վէ պիրէր սարընճ վէ պիրէր գույու վէ միւշթէմէլաթը սայիրէյի հավի վէ չէհրի տօգուզար ատէտ սիմ մեճիտիյէ փիրա կեօթիւրիր միւքէրրեր օթուզ իքի նօմէրօլար իլէ մուրագգամ տէօրթ պապ խանէ իլէ Եյուպտէ Շահ Սուլթան մահալլէսինտէ Սիլահտար աղա ճատտէսինտէ պիր թարաֆը հաճը Սըրապ վէ պիր թարաֆը Թիմուրճը օղլու հարմանլէրի վէ տիկեր թարաֆը լէպը տէրէա վէ թարաֆը րապի Սիլահտար աղա ճատտէսի իլէ մուհատ տէրունինտէ իքի ատէտ օճագ իլէ իքի քէարխանէի միւշթէմիլ օն տէօրթ նօմէրօլը պիր պապ Թուզլա հարմանը կէօրիւքինին եէկիւնի սէհիմ իթիպարը իլէ օն սէքիզ պըշէգ վէ րուպ սէհմի թարլիսի խանտէն իթիպարէն օն պէշ կիւն սօնրա մէզատի միւզայէտէյէ գօնըլաճաղընտան՝ իշթիրայէ թալիպ օլանլէրըն վէ տահա զիյատէ մալիւմաթ ալմագ իսթէյէնլէրին մահքէմէի Թիճարէթ իճրա տայիրէսինէ միւրաճաատ էյլէմէլէրի։

1300 Նիսան 20

ԻԼԱՆ
ԽԱԶԻՆԷՅԻ ԽԱՍՍԱՅԻ
ՇԱՀԱՆԷ

Երզադ անպարընըն պիր սէնէլիք խարէսի իչուն լուզում կէօրինէն չէքէրին պէհեր ճէախտ գըյէսի իւչ գուրուշ օն փարայա թալիպի խըզըրինտէ օլուպ, դարարը գաթիսի իչպու նիսանը րումինին եէկիրմի տէօրտիւնճի սալը կիւնի վիրիլէճէյինտէն՝ թէնզիլէն իթա իթմէյէ թալիպ օլանլէրըն եէվմի մէզքիւրտէ խազինէի խասսայի շահանէտէ պուլունմալէրի իլան օլունուր։ 3—3

1300 Նիսան 18

ԻԼԱՆ
ԽԱԶԻՆԷՅԻ ԽԱՍՍԱՅԻ
ՇԱՀԱՆԷ

Երզադ անպարընըն պիր սէնէլիք խարէսի իչուն լուզում կէօրինէճէք Մօլըր վէ Ճէնօվա բիրինճիլէրինին միւնագասասընա իչպու նիսանը րումինին եէկիրմի պիրինճի ճումա իրթէսի կիւնի պաշլանաճաղընտան՝ իթա իթմէյէ թալիպ օլանլէրըն եէվմի մէզքիւրտէ խազինէի խասսայի շահանէտէ պուլունմալէրի իլան օլունուր։ 3—3

1300 Նիսան 17

Արտօնատէր, Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՐԵՀ
Ղալաթիա, Քիւրէքճիլէր փողոց, Թիւ 41

ԼԱ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ի դէպ մահու

ՕԺՏՈՒՄՆ ԶԱՒԱԿԱՑ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ
կուտակման դրամագլխոյ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆՔ
Զանազան

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ
Որոշեալ
պայմանաժամով

ՑԿԵՍԱՍ
Հաստիք

Տեղեկութեան
համար դիմել
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
ի Թուրքիա
Հալաճեան Խան
Ղալաթիա Կ. Պոլիս

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՇԽՈՒՄՆ ՇԱՀՈՒՑ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵԱԼՔ ՄԻԱՅՆ ՏԷՐ ԵՆ ՆԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ ԴՐԱՄԱԳԼԽՈՑՆ
ԵՒ ԲՈԼՈՐ ՇԱՀՈՒՑ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ՆԵՐԱՇԽԱՒՈՐԵԱԼ
287 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՎՈՍՓՈՐԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՑ

1884 ԱՊՐԻԼ ԱՄՍՈՅ

ՎՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐ

	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.	Ժ. Վ.
Ա. Քավաք	—	—	—	—	—	1 30		—	—	—	—	7 45	—	—	—
Ռ. Քավաք	—	—	—	—	—	1 38		—	—	—	—	7 55	—	—	—
Եէնի Մահալլէ	—	—	—	12 30	1 15	—	2 15	3 30	4 30	—	6 15	8 05	—	9	10
Մեսար Պուրնու	—	—	—	12 34	1 19	1 49	2 19	3 34	4 34	—	6 19	8 07	—	9 04	10 04
Պէօյիւքտէրէ	—	—	—	12 38	1 23	1 58	2 23	3 38	4 38	—	6 23	8 11	8 45	9 08	10 08
Քիրէճ Պուրնու	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—	—
Թարապիա	—	—	—	12 49	1 34	2 04	2 34	3 49	4 49	—	6 34	8 22	8 56	9 19	10 19
Պէյքօզ	—	—	12 30	—	—	2 14		—	—	4 15	6 45	—	9 05	—	—
Բաշա պաղչէ	—	—	12 37	—	—	2 20		—	—	4 23	6 50	—	9 12	—	—
Եէնիքէօյ	—	—	—	1	1 45	—	2 45	4	5	—	7	8 35	—	9 30	10 50
Բ. Բաշա մահալլէ	—	—	12 45	—	—	—		—	—	—	—	—	9 20	—	—
Ստենիա	—	—	—	—	1 52	—	2 52	4 07	5 07	—	—	8 40	—	—	—
Էմիրկեան	—	—	—	1 09	—	—	2 57	4 12	5 12	—	7 09	8 45	—	9 59	10 39
Պօյաճըքէօյ	—	—	—	—	2	—		—	5 15	—	—	—	—	—	—
Քանլըճա	—	—	12 53	—	—	2 34		—	—	4 27	7 18	—	9 28	—	—
Ռ. Հիսար	—	—	—	1 19	2 03	—	3 08	4 22	5 23	—	7 27	8 55	—	9 49	10 49
Ա. Հիսար	—	—	12 59	—	—	2 45		—	—	4 33	7 36	—	9 34	—	—
Քանտիլլի	—	—	1 05	—	—	2 52		—	—	4 40	7 42	—	9 41	—	—
Վանիքէօյ	—	12 30	1 11	—	—	2 58		—	—	44 6	—	—	9 47	—	—
Պէպէք	—	—	—	1 28	2 16	—	3 16	4 30	5 30	—	—	9 02	—	9 56	10 56
Առնաւուտքէօյ	12 30	—	—	1 34	2 23	—	3 23	4 37	5 37	—	7 52	9 09	—	10 03	11 03
Չէնկէլ քէօյ	—	12 37	1 18	—	—	3 —		—	—	5 03	8	—	9 54	—	—
Քուրուչեշմէ	12 37	—	—	1 41	2 30	—	3 30	4 44	5 44	—	—	9 16	—	10 10	11 10
Պէյլէրպէյի	—	12 44	1 24	—	—	3 07		—	—	5 10	8 06	—	10 01	—	—
Օրթաքէօյ	12 45	—	—	1 48	2 37	—	3 37	4 51	5 51	—	8 15	9 23	—	10 17	11 17
Քուզղունճուք	—	12 50	1 33	—	—	3 14		—	—	5 17	8 24	—	10 10	—	—
Պէշիկթաշ	12 55	—	—	1 56	2 45	—	3 45	4 58	5 59	5 27	8 34	9 31	—	10 25	11 25
Իւսկիւտար	—	—	—	—	—	—		—	—	—	8 44	—	10 17	—	—
Քապաթաշ	—	1 02	—	—	—	3 26		—	—	—	—	—	—	—	—
ԿԱՄՈՒՐՋ	1 08	1 10	1 49	2 11	3	3 34	4	5 14	6 14	5 31	8 59	9 46	10 32	10 40	11 40

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ՄԵԿՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐ

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ մեկն.	1 30	2 00	2 30	2 45	3 45	5	6 45	8 15	9 30	10	10 15	11	11	11 30	12
Քապաթաշ		2 10	—	—	—	5 10	—	—	—	10 10	—	—	—	—	—
Իւսկիւտար		2 23	—	3 —	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—
Պէշիկթաշ	1 45	2 28	2 45	—	4	5 19	7 10	8 30	9 45	—	10 30	—	11 15	11 45	12 15
Քուզղունճուք		2 38	—	3 06	—	—	7 20	—	—	10 22	—	11 17	—	11 55	—
Օրթաքէօյ	1 53	2 47	2 53	—	4 08	5 27	7 29	8 38	9 53	—	10 38	—	11 23	12 04	12 23
Պէյլէրպէյի		2 56	—	3 13	—	—	7 38	—	—	10 29	—	11 25	—	12 13	—
Քուրուչեշմէ	2 01	—	3 01	—	4 16	5 35	—	—	10 01	—	10 46	—	11 31	—	12 51
Չէնկէլ քէօյ		3 03	—	3 19	—	—	7 44	—	—	10 35	—	11 31	—	12 19	—
Առնաւուտքէօյ	2 08	3 11	3 08	—	4 23	5 42	7 52	8 40	10 08	—	10 53	—	11 38	—	12 58
Պէպէք	2 15	—	3 15	—	4 30	5 49	—	8 47	10 15	—	11	—	11 45	—	—
Վանիքէօյ		—	—	3 26	—	—	—	—	—	10 42	—	11 38	—	12 36	—
Քանտիլլի		3 21	—	4 32	—	—	8 02	—	—	10 48	—	11 44	—	—	—
Ա. Հիսար		3 27	—	4 38	—	—	—	—	—	10 54	—	11 50	—	—	—
Ռ. Հիսար	2 23	3 36	3 23	—	4 38	5 57	8 12	8 55	10 23	—	11 08	—	11 53	—	—
Քանլըճա		3 45	—	4 45	—	—	8 20	—	—	11 01	—	11 57	—	—	—
Պօյաճըքէօյ		—	—	—	—	6 05	—	—	—	—	11 16	—	—	—	—
Էմիրկեան	2 32	3 54	3 32	—	4 47	—	8 28	9 04	10 32	—	—	—	12 02	—	—
Ստենիա		—	—	—	4 52	—	—	—	—	—	11 21	—	—	—	—
Բ. Բաշա մահալլէ		—	—	4 53	—	—	—	—	—	—	—	12 05	—	—	—
Եէնի քէօյ	2 40	4 03	3 40	—	4 59	6 16	8 36	9 12	10 40	—	11 30	—	12 10	—	—
Բաշա պաղչէ		4 13	—	4 02	—	—	—	—	—	11 16	—	12 14	—	—	—
Պէյքօզ		4 20	—	4 11	—	—	—	—	10 52	11 25	—	11 23	—	—	—
Թարապիա	2 50	4 29	3 50	—	5 09	6 26	8 40	9 22	11 01	11 34	11 40	—	12 20	—	—
Քիրէճ պուրնու		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Պէօյիւքտէրէ	3 01	4 40	4 01	—	5 20	6 33	8 45	9 33	11 12	11 45	11 51	—	12 31	—	—
Մեսար պուրնու	3 05	4 44	4 05	—	5 24	6 37	—	—	11 16	—	11 55	—	12 35	—	—
Եէնի մահալլէ	3 09	4 48	4 09	—	5 28	6 41	—	9 36	11 20	—	11 59	—	12 39	—	—
Ռ. Քավաք		—	—	—	—	6 51	—	—	11 30	—	—	—	—	—	—
Ա. Քավաք		—	—	—	—	7	—	—	11 39	—	—	—	—	—	—